

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ GÜMRÜK BİRLİĞİ ÜYELİĞİNİN TÜRKİYE TEKSTİL
SEKTÖRÜ VERİMLİLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA DİL RUBA ÇOLAK

ULUSLARARASI İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Aysu İNSEL

Mart, 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ GÜMRÜK BİRLİĞİ ÜYELİĞİNİN TÜRKİYE TEKSTİL
SEKTÖRÜ VERİMLİLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
BÜŞRA DİLRUBA ÇOLAK
(Y1612.160002)

Uluslararası İktisat Ana Bilim Dalı

Uluslararası İktisat Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Aysu İNSEL

Mart, 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

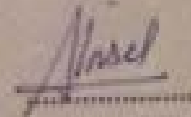
Enstitümüz Uluslararası İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı Y1612.160002 numaralı öğrencisi **Büşra Düruba ÇOLAK**'ın "AVRUPA BİRLİĞİ, GÜMRÜK BİRLİĞİ ÜYELİĞİNİN TÜRKİYE TEKSTİL SEKTÖRÜ VERİMLİLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 30.01.2018 tarih ve 2018/05 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından **Doç. Dr. Tevfik Mesut EREN** ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak **başarılı** edilmiştir.
kabul

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :20/03/2018

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Aysu İNSEL

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ahmet Sedat AYBAR

3) Jüri Üyesi : Doç. Dr. Tevfik Mesut EREN

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form imzalanacaktır. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Avrupa Birliğı Gümriük Birliğı Üyeliğinin Türkiye Tekstil Sektörü Verimliliğı Üzerine Etkisi*” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (20/03/2018)

Büşra Dilruba ÇOLAK

Çok Değerli Aileme, Biricik Eşime

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği'nin üyelik sürecinde gelişen olaylar ve Gümrük Birliği üyeliğinin Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörüne olan etkileri incelenmek istenmiştir.

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Aysu İnel hocama teşekkürlerimi sunarım. Konu seçimimde bana fikir veren Prof. Dr. Sedat Aybar ve kaynak bulmamda yol gösteren Doç. Dr. Mesut Eren hocama, tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili babam Mehmet Çolak'a, sevgili annem Zehra Çolak'a, sevgili ablam Dilara Çolak'a, sevgili kardeşim Buğra Çolak'a, sevgili eşim Umut Akar ve sevgili arkadaşım Hediye Pulat'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İstanbul, Mart, 2018

Büşra Dilruba ÇOLAK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
2. AVRUPA BİRLİĞİ (AB)	3
2.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Süreçte Gelişimi.....	3
2.1.1. Avrupa Tek Senedi.....	5
2.1.2. Maastricht Anlaşması.....	6
2.1.3. Amsterdam Antlaşması.....	6
2.1.4. Nice Antlaşması.....	7
2.1.5. Lizbon Antlaşması.....	7
2.1.5.1. Lizbon sonrası.....	7
2.2. Avrupa Birliği Ekonomi Kriterleri.....	8
2.2.1. Maastricht Anlaşması ve Ekonomi Kriterleri.....	9
2.2.1.1. Ekonomik ve Parasal Birlik.....	10
2.2.1.2. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP).....	11
2.2.1.3. Adalet ve İçişlerinde İşbirliği.....	11
2.2.1.4. Siyasal bütünleşme.....	12
2.2.2. Kopenhag Anlaşması ve ekonomi kriterleri.....	12
2.3. Avrupa Birliği Kurumları.....	13
2.3.1. Avrupa Parlamentosu.....	13
2.3.2. Avrupa Komisyonu.....	14
2.3.3. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi.....	14
2.3.4. Avrupa Konseyi.....	14
2.3.5. Avrupa Adalet Divanı.....	14

2.3.6. Avrupa Birliği Sayıştayı.....	15
2.3.7. Avrupa Merkez Bankası.....	15
2.3.8. Diğer kurumlar	15
2.3.8.1. Ekonomik ve sosyal komite.....	15
2.3.8.2. Błlgeler Komitesi.....	16
2.3.8.3. Avrupa Yatırım Bankası	16
2.4. Avrupa Birliği'nin Genişlemesi.....	16
3. GÜMRÜK BİRLİĞİ	18
3.1. Gümrük Birliği'nin Tanımı ve Gümrük Birliğinin Teorik Altyapısı	18
3.2. Gümrük Birliğinin Tarihsel Gelişimi.....	19
3.3. Gümrük Birliği'nin Statik Etkileri	20
3.3.1. Üretim etkisi.....	21
3.3.1.1. Olumlu üretim etkisi (Ticaret yaratıcı etki)	21
3.3.1.2. Olumsuz üretim etkisi (Ticaret sapırtıcı etki)	23
3.3.2. Tüketim etkisi	24
3.3.2.1. Olumlu tüketim etkisi	24
3.3.2.2. Olumsuz tüketim etkisi.....	25
3.3.3. Ticaret hadlerine etkisi.....	25
3.4. Gümrük birliğinin dinamik etkileri.....	25
3.4.1. Olumlu dinamik etkiler	26
3.4.2. Olumsuz dinamik etkiler	26
3.5. Gümrük Birliğinin Başarı Koşulları.....	27
4. TÜRKİYE'DE TEKSTİL SEKTÖRÜ VE GÜMRÜK BİRLİĞİNİN SEKTÖR VERİMLİLİNE OLAN ETKİSİ.....	28
4.1. Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üyelik Süreci	29
4.2. Türkiye'nin Gümrük Birliğine Üyeliği.....	30
4.3. Türkiye'de Tekstil Sektörü	31
4.4. Türk Tekstil Sektörüne Gümrük Birliğinin Etkisi	38
4.5. TOPSIS Yöntemiyle Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkisinin Performansının Ölçümlenmesi	40
5. SONUÇ.....	51
KAYNAKLAR.....	54
EK.....	59
EK-1 Müzakere Fasılları.....	59
EK-2 Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörü Dış Ticaret Verileri	61
ÖZGEÇMİŞ.....	79

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu Anlaşması
AP	: Avrupa Parlamentosu
ASI	: Avrupa Siyasi İşbirliği Mekanizması
AT	: Avrupa Topluluğu
BAB	: Batı Avrupa Birliği
ÇKKV	: Çok Kriterli Karar Verme
ELECTRE	: Elimination and Choice Translating Reality English
EPB	: Ekonomik ve Parasal Birlik
EUROPOL	: Avrupa Polis Ofisi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GB	: Gümrük Birliği
MA	: Maastricht Antlaşması
ODGP	: Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası
PROMETHEE	: The Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TOPSIS	: Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1:Gümrük Birliğinin Olumlu Ticaret (Ticaret Yaratıcı) Etkisi.....	20
Çizelge 3.2: Gümrük Birliğinin Olumsuz Ticaret (Ticaret Saptırıcı) Etkisi.....	21
Çizelge 4.1: Konfeksiyon ve Tekstil Toplam Pay (%) (Osmanbey).....	37
Çizelge 4.2: Konfeksiyon ve Tekstil Yurtdışı Satış (Osmanbey).....	38
Çizelge 4.3: Karar Matrisi	43
Çizelge 4.4: Standart Karar Matrisi	44
Çizelge 4.5: Ağırlıklandırılmış Standart Karar Matrisi.....	46
Çizelge 4.6: Çözüm Kümesi	48
Çizelge 4.7: Performans Sonuçları.....	49
Çizelge 4.8: Farklı Ağırlıklara Ait Performans Sonuçları.....	50
Çizelge A.1: Topluluk Yetkileri ve Bütünleşme Düzeyleri	61
Çizelge A.2: Türkiye'nin Örmeye Giyim İhracatı (1000 \$)	62
Çizelge A.3: Türkiye'nin Örülmemiş Giyim İhracatı (1000 \$).....	63
Çizelge A.4: Türkiye'nin Ülkeler Bazında Hazır Giyim İhracatı (1000 \$).....	64
Çizelge A.5: Türkiye'nin Örmeye Giyim İthalatı (1000 \$)	65
Çizelge A.6: Türkiye'nin Örülmemiş Giyim İhracatı (1000 \$).....	66
Çizelge A.7: Türkiye'nin Ülkeler Bazında Hazır Giyim İthalatı (1000 \$).....	67
Çizelge A.8: Dünya Örmeye Giyim İhracatı (Milyon \$).....	68
Çizelge A.9: Dünya Örülmemiş Giyim İhracatı (Milyon \$)	69
Çizelge A.10: Dünya Örmeye Giyim İthalatı (Milyon \$).....	70
Çizelge A.11: Dünya Örülmemiş Giyim İhracatı (Milyon \$)	71
Çizelge A.13: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat (1000\$)	73
Çizelge A.14: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat, toplam içindeki payı (%).....	74
Çizelge A.15: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat, bir önceki yıla göre değişim (%)	75
Çizelge A.16: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat.....	76
Çizelge A.17: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat, toplam içindeki payı (%).....	77
Çizelge A.18: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat, bir önceki yıla göre değişim (%)	78

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1: Viner’ın Gümrük Birliği Teorisi.....	19
Şekil 4.1: Dünya Tekstil İhracatı (Milyar \$).....	32
Şekil 4.2: Ülkeler Bazında Dünya Tekstil İhracatı (2011).....	33
Şekil 4.3: Dünya Hazır Giyim İhracatı (Milyar \$).....	33
Şekil 4.4: Ülkeler Bazında Dünya Hazır Giyim İhracatı (2011).....	34
Şekil 4.5: Dünya Tekstil İthalatı (Milyar \$).....	35
Şekil 4.6: Dünya Hazır Giyim İthalatı (Milyar \$).....	35
Şekil 4.7: Performans Sonuçları.....	49

AVRUPA BİRLİĞİ GÜMRÜK BİRLİĞİ ÜYELİĞİNİN TÜRKİYE TEKSTİL SEKTÖRÜ VERİMLİLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

ÖZET

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik müzakereleri uzun yıllara dayanmaktadır. Günümüzde Türkiye'nin birliğe üyelik müzakereleri devam etmektedir. Henüz Türkiye'nin birliğe kabulü ile ilgili olumlu sonuç elde edilmemiştir. Ancak Türkiye Avrupa Birliği'ne kabul edilmemiş olmasına rağmen, Gümrük Birliği'ne kabul edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Gümrük Birliği anlaşmasının Türkiye ekonomisine ve tekstil sektörü verimliliği üzerine etkisinin incelenmesidir. Bu bağlamda bu çalışmada Türkiye'nin Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği üyelik sürecinde gelişen olaylar incelenecektir. Ayrıca Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üyeliğinin Türk Dış Ticaretine ve Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim sektörüne olan etkisi incelenecektir. Son olarak TOPSIS yöntemi kullanılarak Türkiye'nin Gümrük Birliği anlaşmasının öncesinde ve sonrasında ekonomik performansı değerlendirilecektir. Yapılan tüm bu incelemelerin sonucunda Türkiye'nin Gümrük Birliği anlaşmasını imzalamasının ekonomik açıdan olumlu sonuçlar doğurduğu, veriler ve literatür ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği, Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü.*

THE EFFECT OF EUROPEAN UNION CUSTOMS UNION MEMBERSHIP ON TURKISH TEXTILE SECTOR PRODUCTIVITY

ABSTRACT

Turkey's membership negotiations of European Union (EU) are going back many years. Today, Turkey's union membership negotiations are continuing. Yet, Turkey has not achieved positive results regarding the acceptance of the union. However, despite the fact that Turkey has not accepted the European Union, it has been accepted into the Customs Union.

The aim of this study was to examine the effects of the Customs Union agreement on Turkey's economy and efficiency in the textile sector. In this study, developing events in the Turkey's European Union and Customs Union membership process will be examined in this context. Moreover, the impact of Turkey's membership of Customs Union to the Turkish foreign trade and Turkey's textile and garment industry will examine. Finally, with the TOPSIS method, the economic performance of Turkey's will be evaluated before and after the Customs Union agreement. The results of the entire investigation, Turkey, has led to positive economic results of the signature of the Customs Union agreement which is supported by data and literature.

Keywords: *European Union (EU), Customs union, Textile and Ready-Made Clothing Sector.*

1. GİRİŞ

II. Dünya Savaşından sonra ülkeler arasında çıkar çatışmaları meydana gelmiştir. II. Dünya Savaşının yıkıcı etkisi tüm dünya ülkelerini etkisi altına almıştır. Bu süreçte kıymetli madenler çatışma konusu olmuştur. Bu süreçte SECA Planı'nı gündeme taşınmıştır. Öncelikle savaşın temel sebebi olan demir-çelik-kömür sanayilerinin yönetiminin uluslar üstü bir otoriteye devredilmesi gerektiğini savunmuştur. Sonrasında ise Avrupa'daki devletler bir araya gelerek Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu Anlaşmasını imzalamışlardır. Böylelikle Avrupa Birliğinin temeli atılmıştır.

Avrupa Topluluğu'nun (AT) Avrupa Birliği'ne (AB) dönüşümü Maastricht anlaşması ile gerçekleşmiştir. Maastricht Anlaşması 1992 yılında Maastricht'de imzalanmış olup 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Maastricht Anlaşması ile parasal ve ekonomik birlik yolunda önemli adımlar atılmış ve hukuki çerçeve çizilmiştir. Bu bağlamda 2002 yılında AB'nin ortak para birimi olan Euro tedavüle çıkmıştır. Günümüzde 28 ülke Avrupa Birliği'ne üyedir. Lizbon antlaşmasında yer alan Avrupa Topluluğu ifadesi ve topluluk ifadeleri 'Birlik' ile değiştirilerek Avrupa Birliği'ne tüzel kişilik kazandırıldı. Kurucu anlaşmaların yeniden düzenlenerek daha açık hale getirildi. Maastricht Antlaşması ile ortaya çıkan üç sütunlu yapı Lizbon Antlaşması ile ortadan kalkmıştır.

Ancak 2016 yılının Haziran ayında yapılan referandumla Avrupa Birliğinden ayrılma kararı alan İngiltere ile 29 Mart 2019 tarihinde üye sayısı 28'den 27'ye düşecektir. Bu durum Birliğin ilk daralması olarak kayıtlara geçecektir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecini incelediğimizde müzakere süreci uzun yıllara dayanmaktadır. Günümüzde ise Türkiye'nin birliğe üyelik müzakereleri devam etmektedir. Yıllardır müzakerelerin devam etmesine rağmen Türkiye'nin birliğe kabulü ile ilgili olumlu sonuç elde edilmemiştir. Türkiye, Avrupa Birliği üyeliğine kabul edilmemesine rağmen AB üye devletlerince kurulmuş olan Gümrük

Birliği'ne kabul edilmiştir. Bu üyelik Türkiye'nin hem avantajına hem de dezavantajına bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu alışmada Türkiye'nin Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği yelik sürecinde gelişen olaylar incelenecektir. Ayrıca Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne yeliğinin Türk Dış Ticaretine ve Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim sektörüne olan etkisi incelenecektir. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde Avrupa Birliği (AB) ve genel yapısından detaylı bir şekilde bahsedilecektir. İkinci bölümünde ise Gümrük Birliği teorisi, genel yapısı ve etkilerinden detaylı bir şekilde bahsedilecektir. Son bölümünde ise Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün genel olarak değerlendirilmesi amacıyla bu bölümünde resmi kurumlarca yayımlanan raporlar ve verilerden yararlanılacaktır. Bu resmi kurumlar Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), Ekonomi Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansları ve piyasaya yönelik çalışmalar yapan bankalardır. Yapılan incelemelerin sonucunda Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girişi ekonomisine ve dış ticaretine olumlu yönde etki ettiği sonucu elde edilmiştir. Ayrıca yapılan incelemelerin yanı sıra Gümrük Birliği'nin doğrudan ve dolaylı olarak etki edebileği makroekonomik değerkenler belirlenerek, bu değerkenlerin Gümrük Birliği yeliği öncesi ve sonrasına ait verilerle Türkiye'nin Ekonomik performansına bakılmıştır. Bu bağlamda TOPSIS analiz yönteminden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda ise Gümrük Birliği'ne üyeliğin olumlu etkisinin olduğunu destekleyen sonuçlar elde edilmiştir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ (AB)

Bu bölümde Avrupa Birliği'nin (AB) tarihsel süreçte gelişiminden ve genel ekonomik kriterlerinden ve ekonomik yapısından detaylı bir şekilde bahsedilecektir. Ayrıca bu bölümde Avrupa Birliği'nin kurumlarından da bahsedilecektir.

2.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Süreçte Gelişimi

II. Dünya Savaşından sonra Fransız Planlama Teşkilatı Başkanı Jean Monnet¹, Avrupa'daki esas problemin özellikle Almanya ve Fransa olmak üzere ulus devletlerin çıkar çatışması olduğunu görmüştür. Bu süreçte Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Monnet'in SECA Planı²'ni gündeme taşımıştır. Öncelikle savaşın temel sebebi olan demir-çelik-kömür sanayilerinin yönetiminin uluslar üstü bir otoriteye devredilmesi gerektiğini savunmuş ve Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu Anlaşması (AKÇT) 1951 yılında imzalanmıştır. Bu anlaşma sadece bir başlangıç olup Monnet'in esas amacı Birleşik bir Avrupa idi (Aktan, 1999:44).

AKÇT devletlerinin bütünleşmeyi hedef alan yapısı ve yeni enerji kaynaklarının keşfi ile birlikte nükleer enerji kullanımı ile ilgili ortak bilimsel araştırma ve çalışma yapmak için uygun bir zemin ortaya çıkmıştır. Bu amaçla 1955 yılında Mesina Konferansı ile hazırlıklara başlanmış, 25 Mart 1957'de ise Roma Anlaşması ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. Bu topluluğun amacı üye devletlerde nükleer sanayi kurulması ve geliştirilmesi, bu kapsamda ortak bilimsel araştırma ve çalışmalar yürütmek olarak belirlendi. Roma Anlaşması ile aynı zamanda Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) da kurulmuş olup bu topluluk AKÇT ve EURATOM'dan daha büyük çaplı bir organizasyondur. AET'nin hedefi

1 Fransız İktisatçı.

2 Monnet Planı olarak da bilinmektedir. Monnet, önemli bir kömür ve çelik bölgesi olan Ruhr'un kontrolü için Almanya ve Fransa arasındaki ihtilafın tehlikeli boyutlara tırmanmakta olduğunu fark etti ve Fransız-Alman kömür ve çelik kaynaklarının bir Avrupa Hükümeti'nin kontrolü altında toplanmasının gerekli olduğunu gördü. Bu kapsamda, Monnet planını kaleme almıştır.

ortak pazar oluşturmaktır dolayısıyla diğer topluluklardan farklı olarak ekonomik alanda her sektörde bütünleşme amacı ile hareket eder. 1958’de imzalanan bu anlaşma ile 1969’a kadar hedeflenen mal, hizmet, emek ve sermayenin engelsiz bir biçimde ve kademeli olarak ortak pazara dönüşmesidir. Ortak pazar hedefi ancak 1980’lerin ortasında gerçekleşmiş, 1969 yılına kadar sadece malların serbest dolaşımı sağlanabilmiştir (Fişne, 2003).

AKÇT, EURATOM ve AET birbirlerinden farklı organizasyonlar olmamakla birlikte organları ayrıdır. Birliklerin organlarını birleştirme amacı ile 08 Nisan 1965’te Lüksemburg’da imzalanan ve 01 Temmuz 1967’de yürürlüğe giren Birleştirme Anlaşması (Füzyon Anlaşması) ile tek konseyli ve tek komisyonlu AT kuruluşu gerçekleştirildi (Ertürk, 1998).

Avrupa Siyasi İşbirliği Mekanizması (ASI), siyasi birlik ve ortak dış politika oluşturma adına atılan önemli bir adımdır. Bu mekanizmanın temeli, 1970 yılında Lüksemburg Raporu ile oluşturularak ilerleyen dönemlerde hazırlanan farklı rapor, deklarasyon ve toplantılarla daha da geliştirilmiştir; 1987 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi ile hukuki bağlayıcılık kazanmıştır. Daha önce 1969 yılına hedeflenen ve gerçekleşmeyen ortak pazar hedefi için Avrupa Tek Senedi ile süreç hızlandırılmış, 1992 yılına kadar ortak pazarın kurulması için atılması gereken adımlar belirlenmiştir. Bu nedenle Avrupa’nın birliği için Avrupa Tek Senedi çok önemli bir adımdır (Şimşek, 2004).

AT’nin AB ye dönüşümü 07 Şubat 1992 Maastricht’de imzalanıp 01 Kasım 1993’te yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile sağlanmıştır. Maastricht Anlaşması ile parasal ve ekonomik birlik yolunda önemli adımlar atılmış ve hukuki çerçeve çizilmiştir. Zira 2002 de AB’nin ortak para birimi Euro tedavüle çıkmıştır. Anlaşmayla siyasal alanda ortak dış politika ve güvenlik politikaları da düzenlenmiş ancak Tek Senet’teki düzenlemeden öteye gidilememiştir. Son olarak Maastricht Anlaşması adalet ve iç işleri alanlarında da işbirliğini öngörmüştür.

1997’de imzalanan Amsterdam Anlaşması’nın en önemli yanı “Avrupa Vatandaşlığı” kavramının kullanılması olmuştur ancak bu anlaşma da Maastricht Anlaşması’ndan fazla öteye gidememiştir. Nice Anlaşması, Avrupa Birliği’ni şekillendiren son anlaşma olup bu anlaşma ile AB’nin genişlemeye hazırlığı ve gelecek planları yapılmış, “AB’nin Geleceğine İlişkin Konvansiyon (Avrupa

Konvansiyonu)” ise anlaşmaya eklenen 23 numaralı deklarasyon ile kurulmuştur. Sürecin 2004’e kadar sonuçlanması hedeflenmiştir. Konvansiyon üyeleri, üye ve aday üye devletlerin hükümet temsilcileri ile ulusal parlamentoların Avrupa Parlamentosu ve Komisyonu temsilcileridir. Konvansiyon tarafından taslak olarak hazırlanan ve 13 Haziran 2003’te geniş mutabakat ile kabul edilen “Avrupa için Anayasal Anlaşma” metni, 2003’e kadar yapılan tüm anlaşmaları tek bir Anayasal Anlaşmaya dönüştürmüştür. Hazırlanan taslak 19-20 Haziran 2003’te toplanan Avrupa Konseyine sunulmuş, konseyde kabul edilen haliyle Ekim 2003’te toplanacak konferans çalışmaları için temel metin olarak kullanılmıştır. Konsey, toplanacak konferansın çalışmalarını Mayıs 2004’ten önce Anayasal Anlaşmanın imzalanmasını sağlayacak şekilde sonuçlanmasını kararlaştırmıştır (Fişne, 2003).

Günümüzde 28 ülke Avrupa Birliği’ne üyedir. Ancak 2016 yılının Haziran ayında yapılan referandumla Avrupa Birliğinden ayrılma kararı alan İngiltere ile 29 Mart 2019 tarihinde üye sayısı 28’den 27’ye inecektir.

2.1.1. Avrupa Tek Senedi

1985 yılında bütünleşme sürecini yeniden canlandırmak amacıyla komisyon tarafından önerilerin yer aldığı “Beyaz Kitap” adında bir kitap yayınlamışlardır. Söz konusu bu kitapta yer alan bu önerileri uygulamak için Roma Antlaşması’nda değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklik ilk değişiklik olarak kayıtlara geçmiştir. 1986’da bu amaçla Avrupa Tek Senedi imzalanmıştır. 1 Temmuz 1987’de ise yürürlüğe girmiştir. Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Toplulukları ismi “Avrupa Topluluğu” olarak değiştirildi. Bu bağlamda Sosyal Politika, Ekonomik ve Sosyal Uyum, Çevre, Teknolojik Araştırma ve Geliştirme gibi yeni politika alanları Topluluk yetkisine verildi. Ülkelerin bu alanlardaki kararları topluluk tarafından alınmaya başlamıştır.

AT Konseyi’nin, Topluluk içerisinde siyasi işbirliğini daha fonksiyonel bir duruma getirme amacıyla kurulan Komite’nin hazırladığı rapor, 1995 Brüksel Zirvesi’nde görüşüldükten sonra 1986 Lüksemburg ve La Haye’de dokuz ülke ile imzalanmış ve 1987’de yürürlüğe girmiştir.

İç Pazar gerçekleştirilebilmesi, üyeler arasında mal, hizmet, kişi ve sermaye önündeki fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılmasına ve ulusal yasaların, bu pazarın işleyişinin gerektirdiği ölçüde yakınlaştırılmasına bağlı bulunmakta olup,

Roma Anlaşması'nın 2. maddesi ile belirlenen İç Pazar'ın hukuki temeli Tek Avrupa Senedi ile atılmıştır.

Birliğin ilk kuruluşundan bu yana Avrupa Birliği'ndeki sürekli meydana değişimler ve yapılan farklı anlaşmalar aslında birliğin temelini oluşturmuş ve bugünkü haline gelmesine katkı sağlamıştır. Söz konusu bu anlaşmalar birliği kuvvetlendirip Türkiye'nin Gümrük Birliğine girişini hızlandırmıştır.

2.1.2. Maastricht Anlaşması

Maastricht Antlaşması 7 Şubat 1992'de imzalanmıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl sonra Kasım 1993 yılında ise yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği (AB) adını almış ve bu şekilde faaliyetlerine devam etmiştir. AB'ni kuran Maastricht Antlaşması'yla Avrupa Topluluklarına yeni boyutlar kazandırılmıştır. Ayrıca AB'nin "üç temel direği" oluşturulmuştur. Bu temel direkleri Maastricht Antlaşması'yla sıralamaktadır. Ek olarak üye ülkelere uygulanmak üzere yeni bir hukuksal yapı düzenlenmiştir. Maastricht Antlaşması'yla sağlanan ve vurgulanan temel direkler şu şekildedir (https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anlasmasi.pdf);

- Ekonomik ve Parasal Birlik
- Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP)
- Adalet ve İçişlerinde İşbirliği.

Maastrich anlaşması hakkında detaylı bilgi 2.2.1 nolu başlık altında verilmiştir.

2.1.3. Amsterdam Antlaşması

Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları, ekonomik ve parasal birlik hedeflerinin korunması, istihdam ve sosyal sorunlar, özgürlük, güvenlik, adalet ve birliğin dış ilişkileri ele alınması amacıyla 17 Haziran 1997 tarihinde bir araya geldiler. Amsterdam Anlaşması 2 Ekim 1997'de imzalanıp 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmanın hedefi; ortak para birimine geçişi düzenlemek, Schengen antlaşmasını topluluk hukukuna dâhil etmek, Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini genişletmek.

2.1.4. Nice Antlaşması

Bu antlaşma ile Avrupa Parlamentosunda sandalye sayısı belirlendi. Amsterdam antlaşması parlamento üye sayısı 700 ile sınırlandırmış olmasına rağmen Nice antlaşmasında bu sayının artabileceği kabul edildi.

2.1.5. Lizbon Antlaşması

Avrupa Birliği Liderleri 18-19 Ekim 2007 tarihinde Lizbon'da bir araya gelerek Hollanda ve Fransa referandumlarında kabul görmeyen Avrupa Anayasası'nın yerini alacak ve karar alma mekanizmalarını hızlandıracak olan Reform Anlaşması üzerinde uzlaşmışlardır. Reddedilen Avrupa Birliği Anayasası'nın boşluğunu doldurmak ve kurumsal bir krizi önlemek amacıyla hazırlanan Lizbon Anlaşması zirvede kabul edildi. Avrupa Birliği 21. yy başında Avrupa'yı birleştirme hedefi çerçevesinde tarihi bir dönüm noktasına gelmiştir. Roma antlaşmasından bu yana ekonomik, sosyal, siyasi bütünleşmede büyük adımlar atılmıştır. Genişleme süreci nedeniyle yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan ve 17 Aralık tarihinde AB resmi gazetesinde yayımlanmıştır. Avrupa Birliği'nin karar alma sürecinde etkinliğinin geliştirilmesine ve birliğin işleyişine yönelik bir çalışma olmuştur. İçinde bulunduğumuz yüzyılın önemli gündemleri arasında bulunan terörizmle mücadele, çevre, enerji konuları antlaşmada yer almaktadır. Birliğin değerlerinin ve hedeflerinin bu antlaşma ile yeniden belirlendi.

2.1.5.1. Lizbon sonrası

Lizbon antlaşmasında yer alan Avrupa Topluluğu ifadesi ve topluluk ifadeleri 'Birlik' ile değiştirilerek Avrupa Birliği'ne tüzel kişilik kazandırıldı. Kurucu anlaşmaların yeniden düzenlenerek daha açık hale getirildi. Maastricht Antlaşması ile ortaya çıkan üç sütunlu yapı Lizbon Antlaşması ile ortadan kalkmıştır.

Avrupa komisyonunun üye sayısının 2009 yılından itibaren üye devlet sayısının üçte ikisi olmasının öngörüldü. Olağan yasama usulü olarak tanımlanmış olan ortak karar alma usulünün kapsamı genişletilmiştir. Bu genişlemeyle Avrupa Parlamentosunun rolünün güçlendirilmesi ve Avrupa Parlamentosuna aynı zamanda Komisyon başkanını seçme yetkisi tanındı. Üye ülkeler tarafından oy birliğiyle 2,5 yıllık süre için AB konsey Başkanı'nın atanmasının yanı sıra 6 aylık dönem başkanlığı sisteminin üç ülkenin on sekiz aylık bir başkanlık takımı oluşturması ile değiştirildi.

Lizbon Antlaşması ile getirilen bir diğer yeniliktir. 1 Kasım 2014 tarihi itibarıyla AB Konseyi'nde nitelikli çoğunluk oylanmasında yeni kurallar uygulanmaya başladı. Bu kurallara göre oylama yalnızca üye ülkelerin sayısı ve sahip oldukları ağırlıklı oya göre değil aynı zamanda ülkelerin nüfuslarını da hesaplama dâhil etmektedirler. Avrupa Birliği'nin nüfusunun minimum %65'lik kısmını oluşturacak şekilde üye ülkelerin minimum %55'i kadarının karar alınabilmesi için onay vermesi gereklidir.

İşte bu anlaşmalardan da görüldüğü gibi AB kendi içinde daha yeknesak bir hale getirilmeye çalışıldı. Bunun da birliği kuvvetlendirdiği inancı yaygınlaşmıştır. Türkiye de böyle bir ticari birliğin dışında kalamayacağını düşünmeye başlamış ve kamuoyu Gümrük Birliğine katılmayı daha kolay kabullenmiştir.

2.2. Avrupa Birliği Ekonomi Kriterleri

Bölgesel olarak dünyanın en ileri ekonomik bütünleşme aşamasındaki blok olan Avrupa Birliği, kurulduğu günden bu yana yedi kez genişlemiş ve bu süreçte 28 üyeye sahip bir birlik haline gelmiştir. Avrupa Birliği'nde yaşanan ilk genişleme Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın katılımıyla 1973 yılında olurken, ikinci genişleme Yunanistan'ın katılımıyla 1981'de olmuştur. Üçüncü genişleme 1986'da İspanya ve Portekiz'in katılımıyla gerçekleşmiştir. 1995 yılındaki dördüncü genişlemede Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılmış; 2004 yılında Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Macaristan, G. Kıbrıs, Polonya, Slovenya ve Slovakya'nın katılımıyla beşinci genişleme ve 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla altıncı genişleme gerçekleşmiştir (Akçay, 2008:11-38). Birlikte meydana gelen son genişleme 2013'de Hırvatistan'ın katılımıyla gerçekleşmiştir. AB üye sayısı 28'dir.

Avrupa Birliği, zaman içerisinde ekonomik olarak uluslararası ölçüde önemli bir güç odağı olmuş, bu nedenle başka ülkeler için AB üyesi olmak cazip hale gelmiştir. Avrupa Birliği'ne üyelik için başvuruların artması ile birlikte genişleme konusunda yeni stratejiler belirlenmiş, başlangıçta belirlenen katılım şartları tekrar değerlendirilerek üyelik için yeni şartlar belirlenmesi konusunda çalışmalara yapılmıştır (Akçay, 2008:11-38).

Avrupa Birliği'nin ilk dönemlerinde, Roma Antlaşması'nın 237. maddesine göre tam üyeliğe kabul edilmek için sadece Avrupa Devleti olmak yeterli koşul olarak

sayılıyordu. Sonraki süreçte Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu yapan merkez ve doğu Avrupa ülkelerinin sayısı artmaya başladığı için üyelik şartlarının daha ayrıntılı hale getirilmesine dönük bir yaklaşım belirlendi. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması (MA)'nın 49. Maddesinde AB'ye tam üyelik şartları ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır (Accession of New Member States to European Union, 1993, http://europa.eu/scadplus/member_states_accession_en.htm). Bu anlaşma yürürlüğe girmeden önce üyelik için başvuran ve müzakerelere henüz başlamamış ülkelere de aynı Türkiye'nin başvuru sürecinde olduğu gibi, anlaşmanın içeriğinde yer alan koşulları sağlayıp sağlamadıklarına bakılmıştır (Akçay, 2008:11-38).

Maastricht Antlaşması onaylandıktan sonra Haziran 1993'te Kopenhag Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Avrupa Birliği'ne katılmak isteyen aday ülkelerin "Kopenhag kriterleri" olarak adlandırılan siyasi, ekonomik ve uyum kriterlerini sağlaması istenmiştir. Bu kriterler aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

- **Siyasi kriter:** Aday ülkenin; insan hakları, hukuk devleti, demokrasiyi garantileyen bir kurumsal istikrar, azınlık haklarına saygı gösterilmesi ve korunması kriterlerini gerçekleştirmesi gerektiği vurgulanır.
- **Ekonomik kriter:** Aday ülkenin; işleyen bir piyasa ekonomisinin olması ve bunun yanında birlik içerisinde piyasa güçler ve rekabetçi baskıyla başa çıkacak bir ekonomik kapasitesinin olması gerektiği vurgulanır.
- **Uyum kriteri:** Aday ülkenin, üyelik sorumluluklarını üstlenmesi gücünün olması; siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına bağlı kalması gerektiği vurgulanır.

2.2.1. Maastricht Anlaşması ve ekonomi kriterleri

7 Şubat 1992'de imzalanıp 1 Kasım 1993 tarihinde Maastricht Antlaşması yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile Avrupa'daki bütünleşme süreci, Avrupa Birliği olarak ad değiştirmiştir. Üye devletlerin egemenlik haklarının devrini ilgilendiren bu anlaşma, bazı devletlere imtiyazlar verilerek imzalanabilmiştir. Bu imtiyazlar; İngiltere için kendi parlamentosunun karar vermesi durumunda para birliği dışında kalması bir diğeri ise Danimarka için para birliği ve ortak savunma politikası dışında kalması.

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği (AB) adını almış ve çalışmalarına bu isim ile devam etmiştir. Bu anlaşma ile Avrupa Topluluklarına yeni boyutlar kazandırılmış ve Avrupa Birliği'nin "üç temel direği" oluşturulmuştur.

Ayrıca buna ek olarak üye ülkelerin uygulayacağı yeni bir hukuksal yapı düzenlenmiştir. Maastricht Antlaşması'yla oluşturulan "temel direkler" aşağıda belirtilmiştir (https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anlasmasi.pdf);

- Ekonomik ve Parasal Birlik
- Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası (ODGP)
- Adalet ve İçişlerinde İşbirliği.

2.2.1.1. Ekonomik ve Parasal Birlik

Para birliği kavramı, para alanı kavramından daha farklı bir kavramdır. Para birliği – ya da parasal bütünleşme - ekonomik olarak sıklıkla ilişki içerisinde olan ülkelerin, kullandıkları resmi ülke paralarını belirlenen sabit bir kur oranıyla birbirine bağladıktan sonra, tek Merkez Bankası'na ve gerekli şartların oluşmasına bağlı olarak tek para birimine geçilmesidir. Bahsi geçen parasal bütünleşme uygulamasına katılan ülkelerin bağımsız bir para politikası izlemeleri mümkün olmamakta ve üye ülkelerin kurları belirleme yetkileri bulunmamaktadır (Yıldız, Yıl Yok). Söz konusu bu durum Gümrük Birliği içinde bulunan Türkiye için olumlu bir dışşallık yaratabilmektedir.

Maastricht Antlaşması'yla birlikte Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB)'nin ikinci aşamasına geçişi olarak Ocak 1994 tarihi belirlenmiş ve bu şekilde çalışmalara başlanmıştır. Bu aşamada Avrupa Komisyonu ve Avrupa Para Enstitüsü'nün hazırlamış olduğu raporlar, Konsey tarafından detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. 1996'nın sonlarına gelindiğinde ise birliğe üye olan 7 ülkenin bu kriterleri yerine getirip getirmediği değerlendirilmiştir. Bundan sonraki aşamada ise Konsey, EPB'nin üçüncü aşamasının Ocak 1999 tarihinde başlaması yönünde karar almıştır. Üçüncü aşamaya gelindiğinde ise bağımsız bir Avrupa Merkez Bankası tarafından yönetilecek olan tek ve ortak bir para biriminin kullanılması yönünde karar almıştır.

Parasal birleşme, Avrupa Birliği koşulları arasında en somut olanıdır. AB, 1 Ocak 1999'da para birliğine geçmiş olup o tarihten beri "Euro" para birimi kullanılmaktadır. Yeni para birimine geçmeyi onaylayan 12 AB üyesi ülkede 2002 yılında Euro kullanılmaya başlanmıştır ve kullanılan ülkelerde kaydi para ve hesap birimi olarak kabul edilmektedir. Söz konusu ülkeler Almanya, Fransa, İspanya, Hollanda, İtalya, Belçika, Yunanistan, Lüksemburg, Portekiz, İrlanda ve Finlandiya'dır (Yıldız, Yıl Yok).

Ekonomik ve Parasal Birlik, birlik için olduğu kadar Türkiye içinde önemli bir yere sahiptir. Bu sayede sadece ortak para birimi oluşturulmamış aynı zamanda birliğe üye devletlerin ekonomik yapılarının daha iyi analiz edilmesi sağlanmıştır. Uygulamaya alınan bu politika ve belirlenen kriterler sayesinde birliğe yeni üye olacak devletlerin ekonomik uygunları çok daha rahat belirlenmiştir.

2.2.1.2. Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası (ODGP)

Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) birliğin ikinci önemli ayağıdır. Bu alanlarda ortak hareket etmeyi gerektirecek sorunlar, nitelikli çoğunluk ile hangi alanlarda karar alınacağı Bakanlar Konseyi uzlaşma yöntemiyle ve ilgili politikalar çerçevesinde belirlenmektedir. Bahsedilen alanları aşağıda belirtilmiştir:

- **Savunma:** AB üye ülkelerinin “Ortak Savunma” politikaları ODGP ile belirlenmektedir. Topluluğun ortak hareket alanlarını belirlemekle ve yürürlüğe sokmakla görevli olan kurum Batı Avrupa Birliği’dir (BAB).
- **Avrupa Vatandaşlığı:** Başka bir üye ülkede yaşayan AB vatandaşları, Avrupa Parlamentosu seçimleriyle belediye seçimlerinde seçme ve seçilme, AB ülkelerinde ikamet ve hareket etme ve AB vatandaşlarının üçüncü ülkelerde diplomatik korumadan faydalanmasına dönük haklar ortak kararla belirlenmiştir.
- **Konsey’de Çoğunluk Oylamasının Genişletilmesi:** Konsey’de nitelikli çoğunlukla karar alınabilecek başlıklar sağlık, ulaştırma, çevre, eğitimle ilgili bazı konular, tüketicinin korunması, gelişme halindeki ülkelere yardım, Trans-Avrupa ağlarının altyapıları şeklinde belirlenmişlerdir.
- **Avrupa Parlamentosu:** Avrupa Parlamentosu’nun yetkileri genişletilerek kimi durumlarda Konsey ile ortak karar almasını sağlayacak yeni bir yöntem olarak belirlenmişlerdir.
- **Ekonomik ve Sosyal Uyum:** 31 Aralık 1993’te kurulan bir uyum fonunun yardımı ile ekonomik ve sosyal uyumun güçlendirilmesi öngörülmüş ve bu yönde çalışmalar yürütülmüştür.

2.2.1.3. Adalet ve İçişlerinde İşbirliği

Adalet ve İçişlerinde İşbirliği kapsamında üye devletler, göç ve siyasi iltica alanlarında aralarında işbirliğinin artırılması için “Avrupa Polis Ofisi”ni

kurmuşlardır. Kurulan bu Avrupa Polis Ofisi'nin kısaltması ise Europol olarak geçmektedir.

2.2.1.4. Siyasal bütünleşme

Ülkelerin ekonomik durumlarının dünya ekonomileri ile belirli bağımlılık ilişkilerine tabi olduğu bilinen bir gerçektir. Ülkelerin ekonomik durumları ve çıkarları bakımından engellerin kalkması ve pazar hareketlerinin serbest bırakılması; ülkelerin rekabet avantajından yararlanmasını ve tamamlayıcılığın açıklarını kapatmasını sağlamaktadır. Bu durum, kendi başına iç bağımlılığın yapamayacağı bir politika tedbiri olarak büyük önem arz etmektedir. Ekonomik bütünleşmenin sağlıklı sonuçlar verebilmesi ve bu bütünleşmenin dünya çapında ortak çıkarlara yansımaları için bir yandan da siyasi yakınlaşma gerekmektedir. Çünkü ekonomik birliğin işlerlik kazanması ve ihtiyaca uygun bir formda gelişebilmesi için siyasi bir karar biriminin varlığı gerekmektedir. Bu siyasi birimin temel işlevi ise siyasal dengesizliklerin ve anlaşmazlıkların ortadan kalkması yönünde çalışmalar yürütmektir (Yıldız, Yıl Yok).

Daha önceden belirttiğimiz gibi ekonomik bütünleşmenin sonucunun olumlu olabilmesi ve bu bütünleşmenin dünya çapında ortak çıkarlara yansıtılabilmesi için siyasal bütünleşmenin, yakınlaşmanın da meydana gelmesi gerekmektedir. Bu kapsamda EK-2 Çizelge A.1'de topluluk yetkileri ve bütünleşme düzeyleri verilmektedir. Gerek siyasal gerek ekonomik tüm bütünleşmeler birliğin temelini için önemli bir yere sahiptir. Bütünleşmeler ne kadar yüksek derecede olursa, birlik içinde uyumda o kadar yüksek olmaktadır.

2.2.2. Kopenhag Anlaşması ve ekonomi kriterleri

Kopenhag anlaşmasının siyasi kriterlerinin ön plana çıkmasına karşın Kopenhag ekonomik kriterlerinin hayata geçirilmesi Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğinin gerçekleşmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Türkiye'nin hem siyasi hem de ekonomik açıdan birliğe uyumluluğu bu anlaşma ile belirlenecek olup, anlaşmanın ekonomik kriterleri Türkiye için uygun bir yapıya sahiptir.

Bu bağlamda Kopenhag anlaşmasının ekonomik kriterlerini inceleyecek olursak, anlaşmanın iki temel ekonomik hususu kapsadığını görmek mümkündür. Bunlar;

- a) Ülkede piyasa ekonomisinin varlığının bulunması,
- b) Ülkenin AB piyasalarında rekabet edebilir bir yapıya sahip olması şeklinde sıralanabilir.

Kopenhag anlaşmasına esas olan ve yukarıda maddeler halinde sıralanmış olan bu iki ekonomik kriterin kapsamının ne olduğunun ve Türkiye'nin bu kriterlere uyum durumunun hangi noktada olduğunun detaylı bir biçimde tartışılması büyük öneme sahiptir. AB Komisyonu her yıl Türk ekonomisini Kopenhag kriterlerine göre değerlendirerek sonuçları rapor olarak sunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin durumunu takip edebilmek için komisyonun hazırladığı raporlar incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Bunun yanında, Türk iktisatçılarındaki ülke ekonomisinin Kopenhag Kriterlerine uyum noktasında ne aşamada olduğunu bilimsel ve objektif olarak takip ederek değerlendirmesi ve bu alanda katkı yapması çok önemlidir. Türk ekonomisinin Kopenhag Kriterlerine uyumu tartışılırken, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile 1995 yılında Gümrük Birliği Anlaşmasını imzalayarak 1996 yılında uygulamaya koyması ile Kopenhag ekonomik kriterlerine uyum sağlama konusunda çok büyük adımlar atmış olması özellikle vurgulanmalıdır (Morgil, 2006: 91-102).

Gümrük Birliğini birinci aşama olarak gören Türkiye tam üyelik müzakerelerine başlamak için Kopenhag kriterlerini kabul etmek üzere davet edilmiştir. Türkiye için bu kriterlerin belli uzlaşma alanlarını tahrif etmesi bir sonraki dönemde Gümrük Birliği ilişkilerini de olumsuz etkileme potansiyeli taşımaktaydı. Bu yüzden bu tezde Kopenhag kriterlerinin daha detaylı incelenmesi hedeflenmiştir.

2.3. Avrupa Birliği Kurumları

Bu başlık altında Avrupa Birliği'nin kurumları detaylı bir şekilde incelenecektir. İncelenecek olan başlıca kurumlar; Avrupa Parlamentosu (AP), Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Avrupa Konseyi, Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Birliği Sayıştay ve Avrupa Merkez Bankası'dır.

Yukarıda saymış olduğumuz Avrupa Birliği Kurumları'nın bazılarını Türkiye üye iken bazılarını değildir. Gümrük Birliği içerisinde karşılaşılan güçlüklerin aşılması için çalışan bazı kurumlarda temsil ediliyor. Bu tam üyelik görüşmelerini kolaylaştırmaktadır.

2.3.1. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Birliği kurumları içinde doğrudan halk tarafından seçilen organdır. Üyeler 5 yılda bir seçilir. Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Avrupa Parlamentosu üyelerinin sayısı azami 751 olarak belirlendi. Avrupa parlamentosunun yetkileri

yasama, denetim, bütçedir. Lizbon Antlaşması Avrupa Parlamentosunun Avrupa Birliği bütçesi üzerinde ki yetkilerini arttırmış, yasama yetkilerini neredeyse tüm alanlarda Konsey ile eşit konuma getirmiştir.

Avrupa Parlamentosunun yetkileri; yasama yetkisi, bütçeye ilişkin yetkiler, genişleme ve uluslararası anlaşmalar çerçevesindeki yetkiler, denetim yetkisidir.

2.3.2. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu, yasama sürecini başlatan organdır. Yasama sürecinin yanı sıra birliğin yürütme organı olarak görev yapmaktadır. Birliğin yürütme organı olarak Avrupa Birliği müktesebatını, bütçeyi ve programları uygulamaktan ve idari denetimden sorumlu olan kurumdur. Üyeler 5 yıl için seçilirler. Komisyon Başkanı, Avrupa Birliği Zirvesi tarafından nitelikli oy çoğunluğuyla atanmaktadır.

Komisyonun yetkileri; teklif yetkisi, yürütme yetkisi, bütçenin uygulanması, denetim yetkileri, sınırlı olarak yasama yetkisidir.

2.3.3. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi

Konsey, (Bakanlar Konseyi veya Avrupa Birliği Konseyi) AB üye devletlerinin hükümetlerinde görev alan bakanlardan oluşmaktadır. Söz konusu bu konsey, AB içerisinde üye devletlerin ulusal çıkarlarının temsil edildiği bir organdır. Kararlar nitelikli oyçokluğu ile alınması öngörülmüştür. Tüzükleri kabul eder ve detaylı kararlar alır. Lizbon sonrası Bakanlar Konseyi'nin yetki ve görevlerinde önemli bir değişiklik olmamıştır.

2.3.4. Avrupa Konseyi

Avrupa Birliği'nin orta ve uzun vadeli politikalarını belirler. Yol gösterici genel kuralları belirler. Birliğin politikalarını ve ilerlemesini ele alır.

2.3.5. Avrupa Adalet Divanı

Avrupa Birliği'nin mevzuatı, her üye devleti eşit bir şekilde yorumlanmasını ve mevzuatın eşit bir şekilde uygulanmasını böylelikle kanunların herkes için eşit olmasını sağlamaktadır. Lizbon Antlaşmasıyla yeni kurumsal yapı, özgürlük, güvenlik ve adalet alanıyla ilgili AB mevzuatının geçerliliğine ilişkin genel yargısal inceleme ve yorumlama yetkisi sunulmaktadır. Bu antlaşma sonrası Avrupa Birliği hukukunun üstünlüğü teyit edilmiştir. Lizbon sonrası Avrupa Adalet Divanı ger üye

devletin gönderdiği birer yargıç olmak üzere 28 yargıçtan oluşur. Avrupa Birliği mahkemeleri yeniden isimlendirilmiştir.

Divan, Avrupa Birliği'nin yargı organı olup Lizbon antlaşması ile Avrupa Birliği kurumları arasında sayılmıştır. Adalet Divanı'nın 2 temel işlevi vardır; bunlardan ilki Avrupa kurumlarının ve hükümetlerin tasarruflarının anlaşmalar ile uyumlu olup olmadıklarını denetlemek, diğeri ise ulusal mahkemenin talebi üzerine AB hukukunda yer alan hükümlerin yorumlanması veya geçerliliği hakkında karar vermektir (Karluk, 2014).

2.3.6. Avrupa Birliği Sayıştayı

Avrupa Birliği bütçesinin doğru şekilde kullanılmasını sağlamakla görevlidir. AB bütçesinin doğru uygulanıp uygulanmadığını kontrol eder. Her bir üye ülkeden Konsey tarafından 6 yıl için atanır. Üyeler atanırken konsey tarafından Avrupa Parlamentosu'na danışılmaktadır.

2.3.7. Avrupa Merkez Bankası

1 Ocak 1999'da kuruldu. AB ortak para birimi olan Euro'yu ve AB'nin para politikasını yönetir. Üye ülkelerde fiyat istikrarını sağlar. Üye ülkelerde faiz oranını belirler. Böylelikle üye devletler arasında para ve bankacılık alanında denge sağlanmaktadır.

2.3.8. Diğer kurumlar

Bu bölümde incelenecek olan Avrupa Birliği'ne bağlı diğer kurumlar ise Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi ve Avrupa Yatırım Bankası'dır. Bu kurumları başlıklar halinde inceleyelim.

2.3.8.1. Ekonomik ve Sosyal Komite

Ekonomik ve Sosyal Komite, sivil toplum görüşlerini temsil ederek ve çıkarlarını koruma amacı güden bir danışma organı olarak görev yapmaktadır. Bu komitenin üyeleri beş yıllık süre için üye devletler tarafından gösterilen adaylar arasından seçilerek, Konsey tarafından atamaları gerçekleştirilmektedir. Bu Komite'nin 3 temel işlevi vardır:

1. Avrupa Parlamentosu, konsey, Komisyon'a tavsiyelerde bulunma,

2. Sivil toplumdan Avrupa girişimine daha büyük bir katkı sağlaması ve halkına daha yakın bir Avrupa'yı kurma ve güçlendirme,
3. Topluluk üyesi olmayan ülkelerde sivil toplum kuruluşları ve birliklerinin rolünün desteklenmesi ve bu amaçlarla onların temsilcileriyle düzenli diyalogların geliştirilmesidir (Karluk, 2005).

2.3.8.2. Bölgeler Komitesi

Bölgesel politika, çevre, eğitim, gençlik, ulaştırma gibi yerel ve bölgesel yönetimleri ilgilendiren konularda karar alırken Bölgeler Komitesine danışılmaktadır.

2.3.8.3. Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Birliği'nin ve üye devletlerinin ekonomik bağlamda büyümesine katkı sağlayacak yatırım projeleri için kredi sağlayan ve özerk kar amacı gütmeyen finans kuruluşu olarak tanımlanmaktadır.

2.4. Avrupa Birliği'nin Genişlemesi

1958'de Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından, Avrupa Toplulukları'nın temellerini atması açısından ve Roma Antlaşması'nda yer alan politikaların uygulanması bakımından başarılı bir dönemin başladığı söylenebilmektedir. Bu bağlamda genel olarak değerlendirildiğinde Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg birliğin kurucu üye devletlerdir. Avrupa Topluluğu'nun elde ettiği başarılar diğer Avrupa ülkelerinin de dikkatini çekmiştir. Birinci dalga ya da birinci genişleme İngiltere, İrlanda, Danimarka (1973) ülkelerinin topluluğa üye olmasıdır. İkinci genişleme 3 yıl süren görüşmeler sonrasında Yunanistan'ın (1981) topluluğa katılmasıyla üye sayısı 10 olmuştur. 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in birliğe üyeliği ile üçüncü genişleme tamamlanmıştır. Topluluk dördüncü genişleme sürecini Güney Avrupa ülkelerine kıyasla ekonomik olarak daha gelişmiş olan ve demokrasinin tüm kurumları ile çok daha iyi bir şekilde işlediği Kuzey ülkeleri yani Avusturya, İsveç, Finlandiya ile gerçekleştirmiştir.

Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerin Avrupa Birliği üyeliğine aday ülke olabilecekleri ilk kez ve en üst düzeyde vurgulanmış, üye olabilmek için de bazı kriterler belirlenmiştir. Kopenhag Zirvesi'nde tanımlanan Kopenhag kriterleri; AB'ye üyelik başvurusu kabul edilen tüm aday ülkeler tarafından yerine getirilmesi gereken asgari

koşulları ifade etmektedir. Koşullar Siyasi ve ekonomik kriterler ile müktesebat uyumu olmak üzere 3 ana grup adı altında bir araya gelmiştir. Bu grupları daha önceki bölümde detaylı bir şekilde açıklamıştık. Bu gruplar; Siyasi kriterler, Ekonomik kriterler, Topluluk müktesebatının kabulüdür.

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ

Gümrük birliği teorisini geliştiren iktisatçı Jacop Viner'dir ve kavram olarak literatüre 20.yy ortalarından sonra girmekle birlikte ilk uygulama 19.yy ortasına dayanmaktadır, dolayısıyla çok eski bir uygulama değildir. Gümrük Birliği'nin ilk örneği 1834 yılındaki Alman Gümrük Birliği olarak kabul edilir. Gümrük birlikleri uygulamada yaygın bir ekonomik entegrasyon sürecidir ve günümüzde en iyi uygulamasının yapıldığı bölge Avrupa Birliği'dir (Şanlı, 2016:13).

Bu bölümde gümrük birliğinin tanımını, teorik altyapısını incelenirken yanı sıra tarihsel süreçte gelişimi de incelenecektir. Ayrıca gümrük birliğinin olumlu ve olumsuz etkileri değerlendirilerek, başarı koşullarından bahsedilecektir.

3.1. Gümrük Birliği'nin Tanımı ve Gümrük Birliğinin Teorik Altyapısı

Gümrük birliği; ülkelerin ekonomik açıdan uyguladığı, yenilenmeye ve gelişimine büyük ölçüde katkıda bulunan yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Kakıcı, 2006:11). Gümrük birliği teorisini geliştiren Viner tarafından yazılan "Gümrük Birliği Sorunu" adlı kitapta gümrük birliği sürecinin nasıl işlediği hakkında detaylı olarak bilgi verilmiştir. Viner'e göre, gümrük birliği iki etkiye sahiptir: statik ve dinamik. Bu etkileri de üye ülkelerin, gümrük birliği sonrası kazançları ya da kayıplarını inceleyerek teorize etmiştir (Halıcıoğlu, 1996:18).

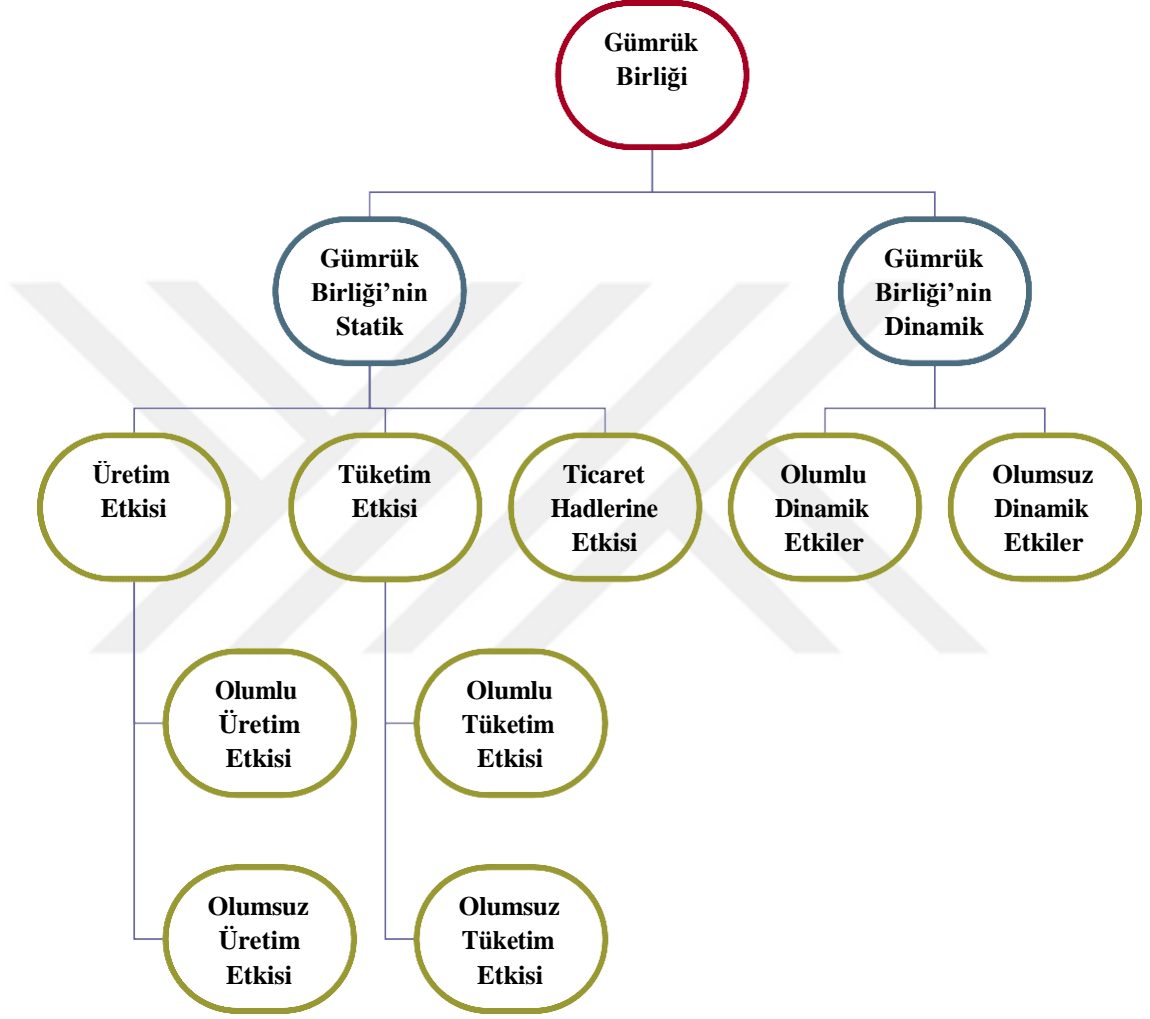
Literatürde Gümrük Birliği, iki ya da daha fazla ülkenin yaptıkları anlaşma ile belli başlı ya da bütün ticaret mallarının ticareti aşamasında karşılıklı olarak tarife ve ticari kısıtlamaların kaldırılarak ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi ile hareket edilmesi olarak tanımlanıyor. Aynı zamanda dış ticaretin serbestleştirilmesi ve bütün engellerin kaldırılması olarak da ifade edilebilir (Pomfret, 2014:49).

Viner'in yapmış olduğu çalışmada gümrük birliğinin oluşabilmesi için yerine getirilmesi gereken bazı koşullar sıralamıştır (Robson, 1998: 123). Bu koşullar;

- Taraf ülkeler arasındaki ticarete tarifeler kaldırılması

- Üçüncü ülkelere karşı ortak tarife belirlenmesi
- Gümrük gelirleri taraflar arasında eşit ve adaletli şekilde paylaşılmasıdır.

J. Viner'ın gümrük birliği teorisine göre gümrük birliğinin ülke ve dünya refahına olan etkisi ticaret yaratıcı ve saptırıcı etkinin göreceli büyüklüğüne bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu durumu Şekil 3.1 ile açıklayalım.

Şekil 3.1: Viner'ın Gümrük Birliği Teorisi

Şekil 3.1'de verilen etkiler başlık 3.3 ve 3.4'te detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

3.2. Gümrük Birliğinin Tarihsel Gelişimi

Gümrük Birliği Avrupa'da 1951 yılında Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ile birlikte uygulamaya girmiştir. Gümrük Birliği çerçevesi ve uygulama alanları 1957'de imzalanan Roma Antlaşması ile daha da netleştirilmiştir.

Bu anlaşma ile Gümrük Birliği'nin uygulama alanları mal, sermaye, hizmet ve kişilerin serbest dolaşımı olarak belirlenmiş olup sonraki dönemlerde oluşturulacak olan ortak pazarın temeli de bu birliğe dayandırılmıştır (Kakıcı, 2006:14).

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda gümrük birliği uygulamasının üç temel şartı vardır: Üye ülkeler arasındaki dış ticaret mevzuatlarını yakınlaştırarak serbest ticareti kolaylaştırmak üyeler arasında serbest ticareti sağlamak ve üçüncü ülkelere karşı ortak ticaret politikası uygulamak. Roma Antlaşması'nda, bu şartların gereklerinden olan "tarifelerin ve vergilerin kaldırılması" işleminin, planlı ve kademeli olarak belli bir süre içinde uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Bu plan doğrultusunda 1961 yılında üye devletler arasındaki ithalat kısıtlamaları kaldırılmış, 1968 yılına gelindiğinde ise gümrük vergileri tamamen ortadan kaldırılmıştır (Soğuk, 2004:20).

Ülkeler arasında ekonomik entegrasyon uygulamasının başarılı olması için gümrük birliği en temel ve önemli adımdır. Avrupa'da, Avrupa Birliği'nin kuruluşu ile başlayan gümrük birliği bugün başarıyla uygulanmaktadır. Avrupa'da iki büyük savaşın yıkımının etkisini azaltmak, uzun süren savaş dönemlerine son vererek barışçıl bir ortamda rekabet etmek ve Amerika Birleşik Devletleri, Rusya gibi güçlere karşı rahat ve güvenli hareket edebilmek için altı Avrupa devleti Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT)'nu kurarak birlik olma yolunda adım atmışlardır. Bu birliğin esas temeli serbest ticaret ve ilerleyen dönemde tam bütünleşmeye kadar gitmektedir. Serbest ticaretin yürütülebilmesi için üye ülkelerin mevzuatları ve iç politikaları birbirlerine benzer olmalıdır. Bu kapsamda yürürlüğe giren gümrük birliği süreci 1951 yılında AKÇT ile başlayıp 1958 yılında Roma Anlaşması'nda boyutu, çerçevesi ve uygulama alanları belirtilerek belirli bir süre ile tamamlanması planlanmıştır. Birliğe üye olan ülkeler arasındaki tam serbest ticaret şartı ve üçüncü devletlere karşı ortak ticaret politikası uygulanma şartı 1968 yılında yerine getirilerek Gümrük birliği süreci tamamlanmış ve tam bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır (Şanlı, 2016:16-17).

3.3. Gümrük Birliği'nin Statik Etkileri

Gümrük birliğinin statik etkileri, milli gelir üzerinde meydana gelen bir defalık değişimleri ifade eder. Birliğin kuruluşundan önce ve sonra, birliğe üye ülke veya ülke gruplarının ekonomik refahında bir iyileşme olup olmadığını, bir defalık bir

değişmenin hangi yönde olduğunu, üretim faktörlerinin yeniden dağılımını belirleyen etkilerdir (Michalopoulos ve Tarr, 2004:4).

Statik etki, gümrük birliğinin kuruluşu sonrasında üye ülkelerin ekonomik durumlarının ve teknolojik ilerlemenin sabit olduğu varsayılarak bir defa oluşan ve üretim faktörlerinin yeniden dağılımı sonucu ortaya çıkan etkidir. Bu etki, ekonomik yapıda oluşan değişimlerden ziyade ticaret yapmanın önündeki tüm kısıtlamaların ve engellerin kaldırılması ile refah seviyesinde ve dış ticaret hacminde bir defalık oluşan değişim etkisidir (Kar ve Arıkan, 2003:40). Statik etki, üretim etkisi (ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı üretim etkisi), tüketim etkisi (ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı tüketim etkisi), dış ticaret hadlerine etkisi, kamu gelirlerine etkisi şeklinde dört alt başlığa sahiptir (Temiz, 2009:117).

3.3.1. Üretim etkisi

Gümrük birliği anlaşmasına dâhil olan ülkelerin hem birlik üyeleri arasındaki ticareti hem de anlaşmaya dâhil olmayan üçüncü ülkelerle yürüttükleri ticaret sonucunda malların ücretlerinde ve üretim maliyetlerinde değişiklikler oluşur. Çünkü gümrük birliği anlaşması ile üye ülkeler için ticaret kısıtlaması ve vergi sıfırlanır, üye olmayan ülkelere karşı ise ortak gümrük vergisi ve kota uygulaması yapılır. Dolayısıyla üretim açısından olumlu ve olumsuz olmak üzere iki etki görülmektedir (Robson, 1998:18). Üretim etkisi, ticareti yapılan ürünlerin üretim yerleri ile ilgilidir. Gümrük birliği kaldırıldığında, reel sabit bir ücretle üretilen ürünlerin fiyatlarında karşılaştırmalı olarak değişimler oluşmaktadır. Ticareti yapılan bir ürün gümrük birliği üyeliği içinde düşük maliyetle alınabiliyor ancak pahalı üretim üye ülkeye kayıyor. Dolayısıyla gümrük birliği bir bölge içerisinde üretime dair olumlu ve olumsuz etkiye neden oluyor (Dura ve Atik, 2007:12).

3.3.1.1. Olumlu üretim etkisi (Ticaret yaratıcı etki)

Gümrük birliğinin ekonomi üzerindeki en önemli etkilerinden biri de ticaret yaratıcı etkisidir. Ticaret yaratıcı etki dünya refahı üzerinde bir hayli önemli bir yere sahiptir. Bölge içinde serbest ticaret ve bölge dışında kalan üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi sonucu gümrük birliği içerisindeki ticaret olumlu yönde etkilenirken birlik dışı ticaret olumsuz yönde etkilenmektedir (Seyidoğlu, 2001:207).

Gümrük birliği üyesi ülkeler arasında üretim ayrışması görülür. Üyelik öncesinde ürünlerini ithal eden ya da yüksek fiyatla üreten ülkeler, üyelik sonrasında yaşanan ticaret artışı ile birlikte vergi ve kısıtlama olmaması nedeniyle ürünleri daha ucuza satın alabilmektedir. Bu avantaj dolayısıyla gümrük birliğine üye ülkeler zamanla daha ucuza ürettikleri ve uzmanlaştıkları ürünleri üretmeye başlar. Birliğe üye olan ekonomik açıdan gelişen ülkeler için ucuz ara mal ve yatırım malı önem arz etmektedir, bu şekilde üretimin artması birliğin içerisinde de ekonomik olarak canlılığa yol açacaktır (Ekdi, 2003:68). Viner'e göre gümrük birliği anlaşması ile dış ticaret üzerindeki engellerin kaldırarak ticaret hacminin artırılmasının, birliğe üye ülkelerin refah düzeyini arttıracığı beklenmektedir (Shelton, 1998:324).

Çizelge 3.1: Gümrük Birliğinin Olumlu Ticaret (Ticaret Yaratacılı) Etkisi

Fiyat/Maliyet	X ülkesi	Y ülkesi	Z ülkesi
Pamuk Üretim Maliyeti	110	90	100
Maliyet + X ülkesinin %50'lik gümrük vergisi	110	130	145
Maliyet+%20'lik ortak gümrük tarifesi	110	90	118

Kaynak: Seyidoğlu, 2003:205, Tabloya çeviren Şanlı, 2016:19.

Çizelge 3.1'de belirtilen gümrük birliğinin ticaret yaratıcı etkisine yakından bakalım. Çizelgeye göre pamuk üretimi X ülkesinde 110\$, Y ülkesinde 90\$ ve Z ülkesinde 100\$'dir. Buna göre en ucuz pamuk üreticisi ülke Y ülkesidir. A ülkesi pamuk ithalatı ihtiyacı olduğunda kendi piyasasını da korumak için ithalat üzerinden %50'lik bir vergi almaktadır. Bu vergi sonucunda X ülkesi ithalat yapmak istediğinde pamuk maliyeti Y ülkesinde 130\$, Z ülkesinde ise 145\$ olmaktadır. Bu koşullarda A ülkesi diğer ülkeler ile ticaret bağlantısı yapamayacak, pamuğun en ucuza satıldığı Y ülkesinden pamuk alamayacak ve kendisi 110 \$'a üretim yapmak durumunda kalacaktır. Bu tabloda, X ve Y ülkeleri birbirleri ile gümrük birliği anlaşması yaparsa, tüm vergileri kaldırıp diğer ülkelere karşı %20lik vergi uygulamaya başlar ve aralarında ticaret gelişir. Gümrük birliği anlaşması ile A ülkesi ithalattan aldığı %50'lik vergiyi kaldırır ve kendisinden daha ucuz üretim yapan Y

ülkesinden ithalat yapmaya başlar. %20'lik ortak gümrük tarifesi, X ve Y ülkeleri tarafından Z ülkesine karşı uygulandığından Z ülkesinde pamuk fiyatı 118\$ olmaktadır ve ticaret birlik içinde kalmaktadır. Dolayısıyla Y ülkesinde gümrük birliği anlaşması sonucu ticaret artar ve üretim X ülkesinden Y ülkesine kayar. Bu durum, gümrük birliğinin olumlu üretim etkisi olarak kabul edilmektedir (Şanlı, 2016:19).

3.3.1.2. Olumsuz üretim etkisi (Ticaret saptırıcı etki)

Gümrük birliğinin refah düzeyi üzerinde olumsuz etkiye neden olan ticaret saptırıcı etkisi, birliğin üretimle ilgili etkilerinden biridir. Gümrük birliği anlaşması ile birlikte üye ülkeler arasında kısıtlamalar ve vergiler kaldırılarak ticaret, birlik dışında kalan ülkelerin aleyhine olacak şekilde birlik içinde artacaktır. Dolayısıyla, birliğe üyelik öncesinde üye olmayan başka bir ülkeden ucuza alınan ürün, birliğe üyelik sonrasında dış ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulama yükümlülüğü nedeniyle daha pahalı hale gelecektir. Bu durumda birlik dışı ucuz ithalat yerine birlik içi pahalı ithalat oluşacaktır. Kaynakların pahalı üretim yapan sektörler kayması ise refah seviyesini etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Hırtıs, 2003:9).

Çizelge 3.2: Gümrük Birliğinin Olumsuz Ticaret (Ticaret Saptırıcı) Etkisi

Fiyat/Maliyet	X ülkesi	Y ülkesi	Z ülkesi
Pamuk Üretim Maliyeti	50	40	30
Maliyet + X ülkesinin %50'lik gümrük vergisi	50	40	45
Maliyet+%20'lik ortak gümrük tarifesi	50	48	36

Kaynak: Seyidoğlu, 2003:205, Tabloya çeviren Şanlı, 2016:19.

Gümrük birliğinin ticaret saptırıcı etkisini incelemek için Çizelge 3.2'yi inceleyelim. Pamuk fiyatları X, Y ve Z ülkelerinde sırasıyla 50\$, 40\$ ve 30\$ olup en ucuz fiyat Z ülkesindedir. X ülkesi, pamuk ithalatı için %20 lik bir ithalat vergisi koymuştur ve son durumda pamuğu 36\$ ile kendisinden daha ucuza satan Z ülkesinden karşılayarak karşılıklı ticareti başlatmıştır. Ancak X ve Y ülkeleri gümrük birliği

anlaşması yaparsa Y ülkesi X ülkesinden ucuz hale gelir. Bu durumda Z ülkesine uygulanan ortak gümrük tarifesi dolayısıyla Z ülkesinden ithalat %50 gümrük tarifesi ile 45\$ a çıkmıştır. Son durumda X ülkesi için dış ticaret Z ülkesinden Y ülkesine kayarken, X ülkesi pamuğu daha pahalıya Y ülkesinden ithal etmek durumunda kalmıştır. Burada ticaret saptırıcı etki ortaya çıkmış ve ticaret ucuz kaynaktan pahalı kaynağa aktarılmıştır. (Şanlı, 2016:20-21).

3.3.2. Tüketim etkisi

Gümrük birliğine üye olan bir ülke, birliğe dâhil olduktan sonra kendi içerisinde üretimi pahalı olan ya da başka ülkelerden pahalı ithal ettiği ürünleri, birlik içerisindeki ülkelere daha ucuza ithal etmeye başladıklarında bu ürünlere olan talepleri de artar. Burada elde kalan fazla sermaye tasarrufa kayabileceği gibi başka ürün ve hizmetlere olan talebi de arttırabilir. Dolayısıyla üretim ve tüketimde oluşan bu canlanma ile dünya refah seviyesinde olumlu bir değişim meydana gelir. Ancak bunun tam tersi de mümkün olabilmektedir. Gümrük birliğine dâhil olmadan önce herhangi bir ürünü ucuza ithal eden ülke birliğe katıldıktan sonra aynı ürünü daha pahalı ithal etmek zorunda kalabilir. Bu durumda tüketicilerin tercihleri, talepleri, tasarruf beklentileri ve harcama yapıları değişebilir (Karluk, 1998: 400). Bir ülkenin dış ticaretinde yaşanan bu tarz fiyat değişimleri ile ürünün fiyatının esnekliğine bağlı olarak ithalat ve ihracat hacimleri belirlenir ve ürünün tüketimdeki fiyat esnekliğine bağlı olarak talebinde değişiklik yaşanır (Bilget, 1971:29).

3.3.2.1. Olumlu tüketim etkisi

Üretim etkisinin bir sonucu olarak tüketim etkisi ortaya çıkmaktadır. Gümrük birliği üyeliği olan ülkeler arasında ürünlerden alınan vergilerin, tarifelerin veya kısıtlamaların kaldırılması sonucu göreceli fiyat değişimleri oluşmaktadır ve bu değişimlerle tüketicilerin tercih ve davranışları etkilenmektedir. Normal koşullarda, birlik içerisinde ürün ve hizmetlerin fiyatları düşerse ve aynı ürün veya hizmetin esnekliği sıfırdan büyükse talebi artar ve tüketim etkisi meydana gelmektedir (Dura ve Atik, 2007:19-20). Gümrük birliği anlaşması ile bir ülke yüksek maliyetle ürettiği ürünü başka bir ülkeden daha düşük fiyatla alabilir ve bu durumda ticaret yaratıcı etki ortaya çıkar. Bu etki ile ucuz ithalat ürünleri, pahalı yerli ürünlerin yerini almaya başlar dolayısıyla tüketicilerin talepleri de artarak daha ucuza daha fazla ürün alma imkânları ortaya çıkar. Bireylerin daha ucuz tüketim hakkı elde etmesiyle birlikte,

daha fazla talep oluşur, tüketimden kalan kısımlar tasarrufa ayrılır ya da kalan servet başka ürün ve hizmet alımına yönlendirilir. Bu şekilde kaynak dağılımı etkinliğine katkıda bulunulur ve toplam dünya refahında artış sağlanır, yani olumlu tüketim etkisi ortaya çıkar (Çınar, 2004: 9).

3.3.2.2. Olumsuz tüketim etkisi

Ticaret sapması etkisinin dolaylı bir sonucu olarak olumsuz tüketim etkisi ortaya çıkmaktadır. Ticaret ucuz olan birlik dışından pahalı olan birlik içine kaydığında olumsuz üretim etkisinin bir sonucu olarak tüketici davranış ve tutumlarını olumsuz etkilemektedir. Çünkü birliğe üye olmadan önce daha ucuza tüketilen ürünler, üyelik sonrasında daha pahalıya tüketilmeye başlanmıştır. Bu durumda tasarruf oranları azalır, başka ürün ve hizmetlere ayrılan bütçe oranı düşer. Dolayısıyla, bir yandan bireysel ve genel refah düşüşü yaşanırken bir yandan da kaynak kullanımında verimsizleşme görülür (Demir, 2011:39).

3.3.3. Ticaret hadlerine etkisi

Ticaret hadlerine etki, gümrük birliğinin statik etkilerinden birisidir. İhracat fiyat oranının ithalat fiyat oranına bölünmesi ticaret haddini ifade eder. Bu oran il başta 100 olarak kabul edilir, zamanla dış ticaret haddindeki değişimler izlenir. İhraç edilen ürünlerin fiyatlarında düşüş yaşanması ile ithal ürün ve hizmetlerin fiyatlarının artması dış ticaret haddinin ülkenin aleyhinde geliştiğinin göstergesidir ve başlangıçta 100 olarak kabul edilen oran düşmeye başlar. Ticaret hadleri, gümrük birliği üyeliği ile ülkelerin iş bölümüyle oluşan refahtan alınan payı gösterir (Temiz, 2009:123).

Gümrük birliği, ticaretin yönünü ve hacmini etkileyen bir unsurdur dolayısıyla birlik içerisinde ortaya çıkan yüksek refah ve her bir üyenin ticaret saptırıcı veya ticaret yaratıcı etki sonucunda aldıkları refah payı, birliğin her bir ülkenin dış ticaretinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu belirtir (Yılmaz, 2012:23).

3.4. Gümrük birliğinin dinamik etkileri

Gümrük birliğinin ekonomi üzerinde iki etkisi vardır; statik ve dinamik etki. Statik etkiler; kısa süreli, bir kez meydana gelen, teknoloji ve yatırımların değişmediği, refah ve dış ticaret üzerinde oluşan değişimlerdir. Gümrük birliği ile ülke

ekonomilerinin pazarı ve ekonomik yapısı gelişmeye başlar; dolayısıyla büyüyen ekonomik yatırımlar ile tasarruf ve harcamalar katlayarak artar. Bu şekilde dünya refahında ve birliğe üye olmayan ülkelerin ekonomilerinde büyüme yaşanır. Bu şekilde uzun sürede oluşan; sermaye, yatırım ve teknoloji gibi unsurların değiştiği, kalkınmayı etkileyen değişimlere dinamik etkiler denir (Çimen, 1996:25).

3.4.1. Olumlu dinamik etkiler

Gümrük birliğine üye olan ülkelerde gümrük tarifelerinin düşmesi ile küçük şirketlerin piyasaya girme oranları da artar. Bu şekilde büyük şirketlerin tekeli kırılırken kalite artıp fiyatlar da azalacaktır. Rekabet kaynaklı ürün ve hizmet kalitesi artışı satış ve sunumda etkili bir araç olacaktır. Gümrük birliğinin bu türlü dinamik etkileri oldukça fazladır. Bu olumlu etkiler şu şekilde sıralanabilir (Saçman, 2013:38):

- Tarife ve vergilerin düşmesi rekabeti ve hizmet kalitesini artırır.
- Gümrük Birliği sayesinde ekonomide ve dış ticarete oluşan ivme ülkenin milli gelirinin artmasına katkı sağlar.
- Gümrük Birliği sayesinde büyük piyasalara açılan ekonomilerin kaynaklarında artışlar meydana gelir.
- Ticaret yaratıcı etkiden dolayı ucuz ithalat pahalı ithalatın yerini alır ve ihracatın artmasıyla döviz gelirleri de yükselmektedir.
- Yabancı ve yerli üreticilerin piyasaya girmesi sermaye ve teknolojinin gelişmesini sağlayarak sanayi üretiminin artmasına katkı sağlar.
- Sermaye, kalite, dış ticaret, sanayi, teknoloji gibi içsel ve dışsal ekonomilerin önü açılır.

3.4.2. Olumsuz dinamik etkiler

Gümrük birliğinin olumsuz dinamik etkilerini şu şekilde sıralanabiliriz;

- Ülkeler arasında var olan gelişmişlik farkı üretim faktörlerinin bir tarafa yoğunlaşmasına, getirisinin fazla olan bölgelere doğru kayma yapmasına sebep olmaktadır.
- Dinamik etkiler, oligopol piyasaların oluşmasına sebep olabilmektedir.

- Büyük firmalarla rekabete dayanamayan firmaların piyasadan çıkması işsizliğin artmasına sebep olmaktadır (Dura ve Atik, 2007:22-23).

3.5. Gümrük Birliğinin Başarı Koşulları

Gümrük birliğinin bazı başarı koşulları bulunmaktadır. Bu koşulları şu şekilde sıralanabilmek mümkündür (Küçükahmetoğlu, 2005:51);

- Gümrük birliğinin uygulandığı ekonomik alanların büyük ve geniş çaplı olması gümrük birliğinin başarısı açısından bir hayli büyük öneme sahiptir. Bunun nedeni ise birlik içinde yer alan firma sayısı ve ülke sayısı büyüdükçe uzmanlaşma ve verimlilik artmakta, ticaret yaratıcı etki ticaret saptırıcı etkiden büyük olmakta, milli gelir ve refah seviyesi artmaktadır.
- Üye ülkeler arasında ekonomik gelişmişlik farkının olmaması ya da düşük olması GB'nin başarısı için önemlidir. Ülkelerin ekonomik yapıları birbirlerine yakın yani benzer seviyelerde değil ise bütünleşme sürecinde aradaki fark çok daha fazlalaşmaktadır. Beraberinde sermaye, üretim ve gelir dağılımının eşit olmayan bir şekilde tek bir yöne doğru kaymasına neden olmaktadır.
- Üretimde rakip ya da tamamlayıcı olma özelliği oldukça önemlidir. Ülkeler arası aynı ürünleri yakın maliyet ile üreten ülkeler birbirine rakip ekonomilerdir. Fakat birbirlerinden farklı maliyetler ile üreten ülkelere tamamlayıcı ekonomiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda rakip ekonomi ülkeler arasındaki eşit kazancın artmasına katkı sağlarken, tamamlayıcı ekonomilerde ise ülkeler arasındaki kazançta azalma meydana gelmektedir.

4. TÜRKİYE’DE TEKSTİL SEKTÖRÜ VE GÜMRÜK BİRLİĞİNİN SEKTÖR VERİMLİLİNE OLAN ETKİSİ

Tarihsel sürece baktığımızda Türkiye gibi Yunanistan’da Avrupa Birliği’ne üye olmadan Gümrük Birliğine üye olan ülkedir. Yunanistan bu bağlamda Avrupa Birliğine üye olmayan ama gümrük birliğine üye olan ilk ülkedir. Türkiye ise ikinci ülkedir. Günümüzde Yunanistan Avrupa Birliği’ne üye olduğu için Türkiye Avrupa Birliğine üye olmayan ancak gümrük birliğine üye olan tek ülkedir. Bu durumun Türkiye’ye avantaj sağladığı yönünde görüşler bulunmasına rağmen, dezavantaj sağladığı yönünde de görüşler bulunmaktadır. Bu bölümde Gümrük Birliği’nin Türkiye’ye sağlamış olduğu avantaj ve dezavantajlardan bahsedilirken aynı zamanda da tekstil sektörüne olan etkisine değinilecektir.

18. yüzyılda İngiltere’de başlayan sanayi devrimiyle birlikte tekstil ve hazır giyim sektörü Türkiye dâhil olmak üzere pek çok ülkenin sanayileşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Öyle ki, insanoğlunun en temel gereksinimlerinden biri olan giyinme ihtiyacını karşılayan sektör şüphesiz tekstil ve hazır giyim sektörüdür. Söz konusu sektör geçmişte daha çok hazır giyim ve ev tekstili gibi geleneksel ürünler için hammadde sağlayan bir sektörken yıllar itibariyle otomotiv, endüstri ve sağlık gibi diğer sektörlerle de girdi sağlayan bir sektör haline gelmiştir. Tekstil ve hazır giyim sektörü günümüzde hala ekonominin canlandırılmasında önemli bir rol oynadığı için sektörün mevcut durumunun değerlendirilmesi ve iyileştirmeye ihtiyaç duyulan alanların tespit edilmesi ve çözüme kavuşturulması oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye’nin 31 Temmuz 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna başvurusuyla birlikte Avrupa Birliği ile ilişkileri başlamış ve bu ilişkinin kapsamı 12 Eylül 1963’te imzalanan Ankara Anlaşması ile düzenlenmiştir. Entegrasyon süreci, AB’nin 1982 yılında Türkiye ile ilişkilerini dondurma kararı alması ile aksamış, daha sonra 1987 yılında Türkiye’nin üyelik müracaatı ile yeniden başlamıştır. Adaylık statüsü, Helsinki’de 1999 yılı Aralık ayında gerçekleştirilen Zirve Toplantısında tanınmıştır. AB blokuna katılmak isteyen ülkelerin gerek ekonomik gerek siyasi ideoloji olarak

AB'nin hâlihazırdaki üye ülkeleri ile benzer ideolojik yapıya sahip olmaları beklenmektedir. Bu nedenle, adaylık statüsü verilen ülkeler için bazı ekonomik ve siyasi kriterler belirlenerek, ülkelerin değerlendirmeleri bu kriterlere göre yapılmaktadır. Bunlardan bazıları tam üyelik için yerine getirilmesi gereken kriterler iken bazıları da AB'ye üyelikten sonra Ekonomik Parasal Birlik Alanına dâhil olabilmek için gereken kriterlerdir (Akçay, 2008). Kriterleri sağlayan aday üye ve üye devletler birliğe entegrasyonda daha kolay ve hızlı ilerlerken aynı zamanda da birliğin yapısında bozulma ve esnemeye çok daha az sebebiyet vermektedir.

4.1. Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üyelik Süreci

Türkiye'nin Avrupa Birliğine girme hedefi Cumhuriyetimizin kuruluş felsefesi ve Atatürk'ün ulusumuz için belirlemiş olduğu çağdaş uygarlıkla bütünleşme ilkesiyle birebir örtüşmektedir.

Avrupa Ekonomi Topluluğu'nun kurulmasından 19 ay sonra dönemin Başbakanı Adnan Menderes tarafından 31 Temmuz 1959'da topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Ancak 27 Mayıs 1960 yılında askeri darbenin olmasıyla ilişkiler kesintiye uğramıştır. 01.03.1961 tarihinde Cemal Gürsel tarafından ortaklık müzakerelerine devam isteğinde bulunuldu. Topluluk ile Türkiye arasında yeniden başlayan görüşmeler sonucu Ankara (Ortaklık) Antlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanarak 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ankara Antlaşması bir ortaklık antlaşmasıdır. Antlaşmanın amacı; hızlandırılmış ekonomik ilerleme ve ticaretin uyumlu genişlemesidir. Ankara Antlaşması Türkiye'nin AET'ye dâhil olması için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olmak üzere 3 evre öngörülmüştür. Hazırlık dönemi 1964-1973 tarihleri arasında toplam 9 yıl sürmüştür. Geçiş sürecini belirleyen Katma Protokol 1970 yılında Ortaklık Konseyinde imzalanmış 1973 yılında yürürlüğe girmiştir. Katma Protokolün temel ilkeleri; taraflar arasındaki ilişkilerin karşılıklı ve dengeli olması esasına dayanması, taraflar arasında bir gümrük birliğinin aşamalı şekilde kurulması, tarafların ekonomik politikalarının yakınlaştırılması ve ortak faaliyetlerin geliştirilmesidir. 22 yıl süren geçiş sürecinin amacı Gümrük Birliği'nin yerleşmesi ve Türkiye'nin ekonomi politikalarını Topluluğun politikalarıyla eşgüdümlü hale getirilmesi olarak belirlemiştir. 12 Eylül 1980'de ordu yönetime el koydu. 22 Ocak 1982 tarihinde ilişkiler kesintiye uğramıştır. 16 Eylül 1986 yılında ortaklık konseyi toplantısından

sonra AB ile ilişkiler yeniden canlanmaya başlamıştır. Türkiye'nin 14 Nisan 1987 yılında tam üyelik başvurusunda bulundu. Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece Türkiye ile AB ortaklık ilişkisinin “son dönem”ine geçilmiştir. 1997 yılının Aralık ayında yapılan Lüksemburg zirvesinde yapılan diğer zirvelerde olduğu gibi Türkiye bu zirvede de AB'ye üye olacak tam üyeliğe uygun ülkeler arasında gösterilmiştir (Yazgaç, 2005:72). Türkiye 1999 yılı Helsinki zirvesi ile adaylığı ilan edildi. Brüksel Zirvesinde alınan karar neticesinde Avrupa Birliği'ne üyelik müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihinde başlayacağı ilan edilmiştir. Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde 1999 Helsinki ve 2004 Brüksel Zirvesi önemlidir. Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır ve hala devam etmektedir. Müzakerelere açılan ilk fasıl Bilim ve Araştırma faslı olmakla birlikte bu güne kadar toplam 15 Fasıl müzakerelere açılmıştır. Söz konusu bu fasıllar EK-1'de sıralı olarak verilmiştir.

4.2. Türkiye'nin Gümrük Birliğine Üyeliği

1964 yılında 6 ülke tarafından gerçekleştirilerek Gümrük birliği ile oluşturulan ortak pazar, Avrupa'nın ekonomik bütünleşmesinde atılan ilk önemli adımdır. Bu adım Türkiye'de “onlar ortak biz pazar” düşüncesi ile kuşkuyla karşılanmıştır. 1967'de imzalanan Füzyon Antlaşması ile Avrupa'da kurulmuş olan 3 ayrı topluluk tek çatı altında toplanmıştır. 1992 yılında AB Antlaşması imzalanarak ekonomik ve parasal birlik hedefi proje olmaktan çıkarılıp, somut bir eylem haline dönüştürülmüştür (Bilici, 2006:44).

Gümrük birliği, AB'ye katılımın ilk adımlarından biri olarak görülüyordu. Türkiye'de gümrük birliği 1996'da resmîyet kazandığında Türkiye ile AB arasında otuz yılı aşmış bir ortaklık bulunmaktaydı. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) 31 Temmuz 1959'da üyelik başvurusunda bulunmuş, 12 Eylül 1963 tarihinde AET ile Türkiye arasında bir Ortaklık Anlaşması olan Ankara Anlaşması imzalanarak taraflar arasında gümrük birliği oluşturulması kararlaştırılmıştır. AET ile Türkiye arasında 23 Kasım 1970 tarihinde, bir katma protokol imzalanmıştır. Bu protokol ile dolaşan ürünler için kotaların ve tarifelerin kaldırılmasına ve işçilerin serbest dolaşımına yönelik bir takvim belirlenmiştir. 31 Aralık 1995'te 1/95 sayılı AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı ile AB-Türkiye Gümrük Birliği oluşturulmuştur. Türkiye, 1999'un sonunda resmî olarak bir AB aday ülkesi olarak

tanınarak 3 Ekim 2005 tarihinde AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır (AB Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi, 2014:1).

1 Ocak 1996 tarihinde başlayan gümrük birliği AB-Türkiye ortaklığını kuran 1963 Ankara Anlaşması'ndaki karara dayanmaktadır. 6 Mart 1995 tarihli bir Ortaklık Konseyi kararı, hukuki olarak bu durumun gerekçesidir. Tarım ve hizmetler, Konsey kararı gereğince gümrük birliğinde devre dışı bırakılmıştır. Süreç içerisinde yapılan müzakereler ve verilen tavizler ile tarım ürünlerinin Gümrük Birliği'ne dâhil edilmesi ve taraflar arasındaki taahhünameye dâhil edilmesinin yolu açılmıştır. 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Antlaşması yoluyla Kömür ve Çelik Topluluğu ürünleri ayrıca işlem görmek zorunda bırakılmıştır. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir konu da Türkiye ile AB arasında, Ankara Antlaşması'na dayanarak kurulan ortaklığın temel hedefinin Türkiye'nin AB'ye üyeliğini olması ve gümrük birliğinin de bu yoldaki önemli bir kilometre taşından biri olmasıdır (Hatipler 2012:6).

4.3. Türkiye'de Tekstil Sektörü

Türk tekstil ve hazır giyim sektörünü incelediğimizde 1980 yılında uygulamaya konulan ihracata yönelik kalkınma politikası ile hızla büyümeye başladığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün genel olarak değerlendirilmesi amacıyla bu bölümde resmi kurumlarca yayımlanan raporlar ve verilerden yararlanılacaktır. Bu resmi kurumlar Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), Ekonomi Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansları ve piyasaya yönelik çalışmalar yapan bankalardır.

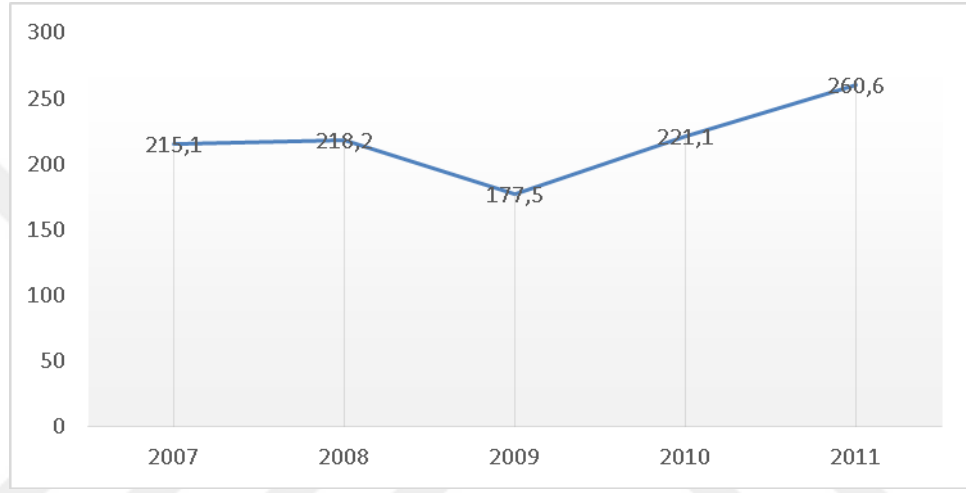
1980 yılında uygulanan ihracat politikaları sayesinde tekstil ve hazır giyim sektörüne yönelik yatırımlarda artış olmuştur. Tekstil sektörü ve hazır giyim sektörü ikisi bir arada incelendiğinde, gayri safi yurt içi hâsıla, imalat sanayi ve sanayi üretimindeki pay, ihracat, ekonomiye sağladığı net döviz girdisi, istihdam, yatırım gibi makro-ekonomik büyüklükler bakımından Türkiye'nin ekonomik gelişimine katkı sağlayan en önemli sektörler arasında yer almaktadır.

Günümüz Türk tekstil ve hazır giyim sektörü daha çok ihracata yönelik çalışan bir sektör haline gelmiştir. Sektörün yurt dışı talebi yurt içi talebinden bir hayli yüksektir. Türk hazır giyim sektörü 2014 yılında sahip olduğu % 3,4'lük pay ile

dünya genelinde sekizinci büyük hazır giyim ihracatçısı konumuna ulaşmıştır. Aynı yıl Avrupa Birliği ülkelerine yönelik ihracatı değerlendirildiğinde ise Çin, Bangladeş ve Almanya'dan sonra dördüncü yer almıştır.

Günümüzde tekstil ve hazır giyim sektörleri, üretimin yanı sıra ülke istihdamına da büyük katkı sağlamaktadır. Bilim Teknoloji ve Sanayi Bakanlığınca yayımlanan verilere göre Türkiye'de tekstil sektöründe 60 bin adet işletme faaliyet gösterirken, bu işletmelerde 984 bin kişi istihdam edilmektedir.

Dünya tekstil ihracatına ait veriler Şekil 4.1'de verilmiştir.

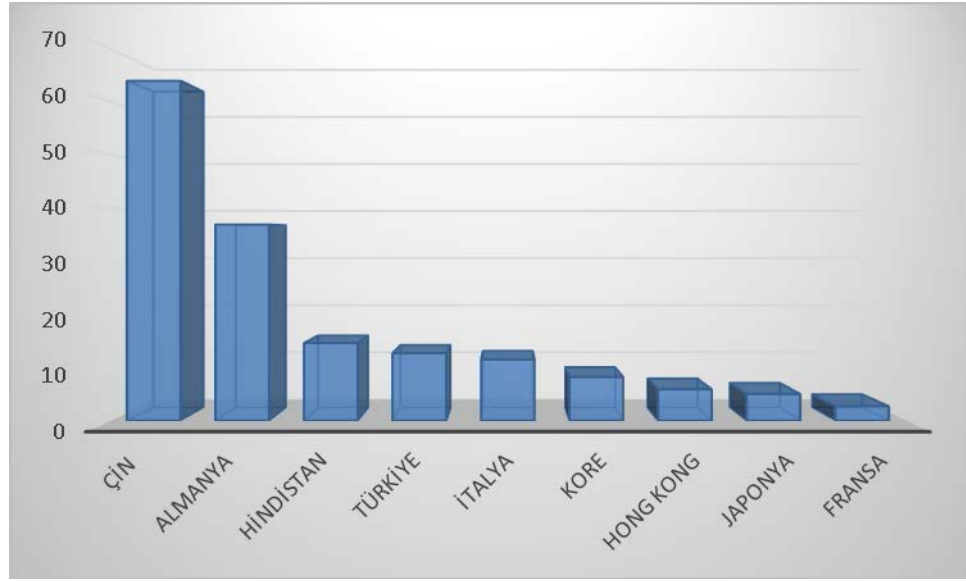

Kaynak: Trademap

Şekil 4.1: Dünya Tekstil İhracatı (Milyar \$)

Şekil 4.1'de dünya tekstil ihracatının 2007-2011 dönemlerindeki hareketini görmekteyiz. Grafikten açıkça görüldüğü üzere yıldan yıla sürekli artış vardır. Yalnızca 2008 küresel kriz döneminde düşüş yaşandığı ancak 2010 yılında sektörde düzelme olduğu gözlemlenmektedir.

Ülke bazında dünya tekstil ihracatı Şekil 4.2'de verilmiştir.

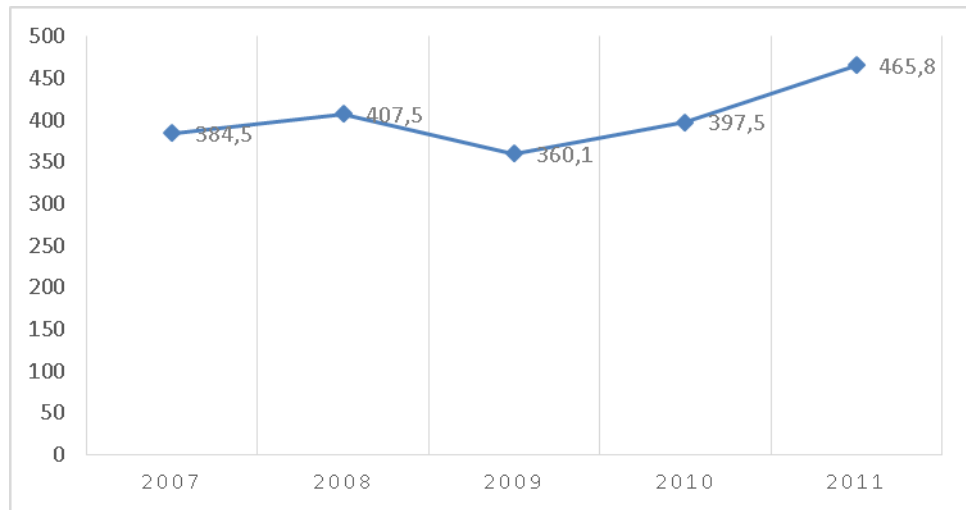

Kaynak: Trademap

Şekil 4.2: Ülkeler Bazında Dünya Tekstil İhracatı (2011)

Şekil 4.2’den açıkça görüldüğü gibi dünyanın bir numaralı tekstil ürünleri üreticisi ve ihracatçısı Çin’dir. Bu sıralamada Türkiye ise dördüncü sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada yer alan Hindistan ve beşinci sırada yer alan İtalya üretmiş oldukları kumaşları tüm dünya devletlerine satarak, dünyanın önde gelen kumaş üreticilerindendirler.

Dünya hazır giyim ihracatına ait veriler Şekil 4.3’de verilmiştir.

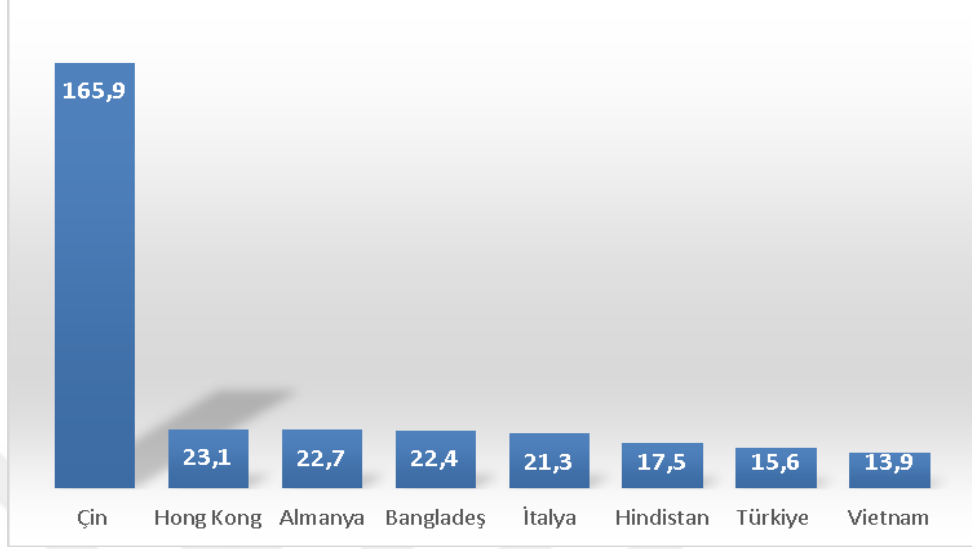
Kaynak: Trademap

Şekil 4.3: Dünya Hazır Giyim İhracatı (Milyar \$)

Şekil 4.3’ten görüldüğü üzere dünya genelinde hazır giyim sektörünün sürekli artan bir piyasası bulunmaktadır. Tıpkı tekstil sektöründe olduğu gibi hazır giyim

sektöründe de 2008 küresel kriz döneminde düşüş yaşanmış ve 2010 yılında sektör kendini toplamıştır.

Ülke bazında dünya hazır giyim ihracatı Şekil 4.4’de verilmiştir.

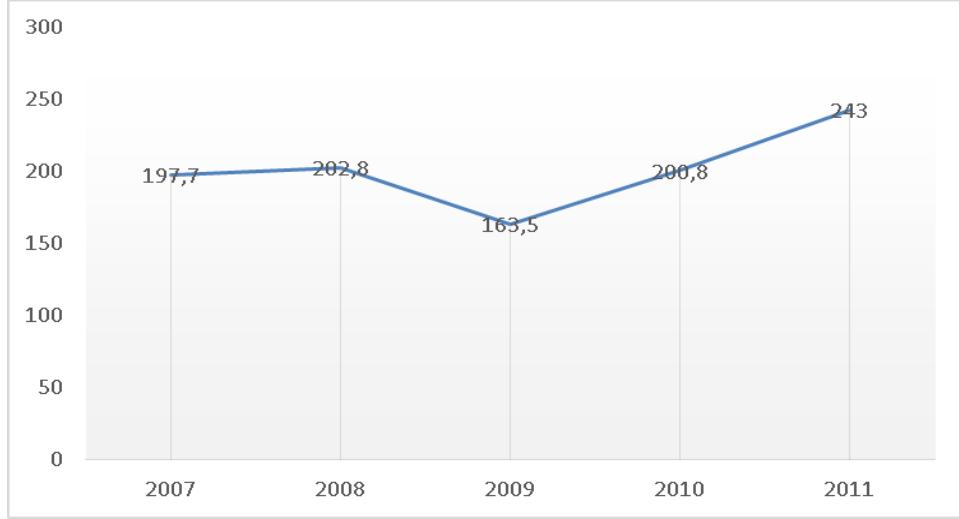
Kaynak: Trademap

Şekil 4.4: Ülkeler Bazında Dünya Hazır Giyim İhracatı (2011)

Şekil 4.2’den açıkça görüldüğü gibi dünyanın bir numaralı hazır giyim ürünleri üreticisi ve ihracatçısı Çin’dir. Bu sıralamada Türkiye yedinci sırada yer almaktadır.

Çin’in hem tekstil hem de hazır giyim sektöründe ihracat birincisi olmasının nedeni ise ürettiği ürünlerin fiyatlarının diğer ülkelere göre daha düşük olmasıdır. Çin’in sanayisi ve teknolojisi diğer ülkelere göre daha gelişmiş ve ülkede işçilik maliyetleri daha düşüktür. Bu durum ise üretim maliyetlerini düşürmekte ve ülkeye rekabet avantajı sağlamaktadır.

Dünya tekstil ithalatına ait veriler Şekil 4.5’de verilmiştir.

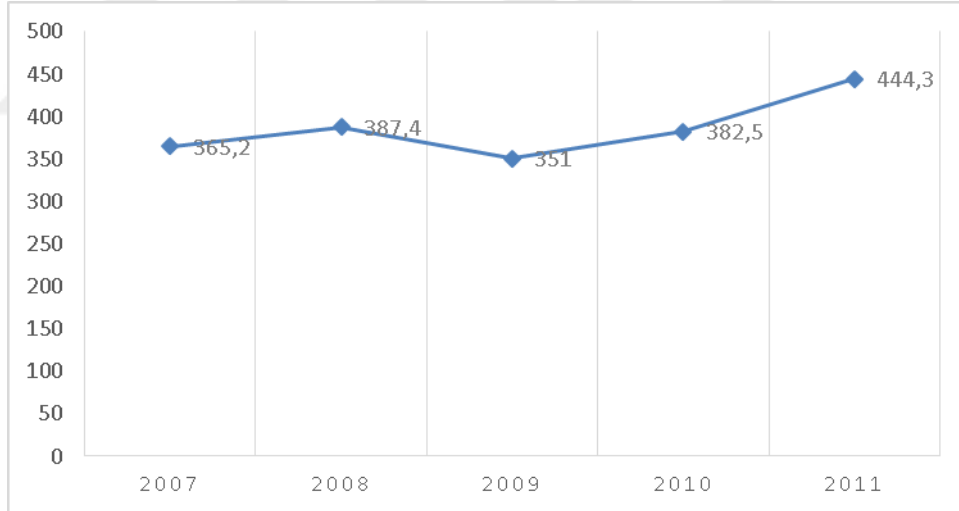

Kaynak: Trademap

Şekil 4.5: Dünya Tekstil İthalatı (Milyar \$)

Şekil 4.5'ten görüldüğü üzere dünya genelinde tekstil sektörünün sürekli artan bir piyasası ve talebi bulunmaktadır.

Dünya hazır giyim ithalatı Şekil 4.6'de verilmiştir.

Kaynak: Trademap

Şekil 4.6: Dünya Hazır Giyim İthalatı (Milyar \$)

Şekil 4.6'dan görüldüğü üzere dünya genelinde hazır giyim sektörünün sürekli artan bir piyasası ve talebi bulunmaktadır.

Türkiye'nin ve dünyanın tekstil ve hazır giyim sektörüne ait bazı ihracat ve ithalat verileri tablolar halinde EK-2'de verilmiştir.

EK-2 Çizelge A.2'de Türkiye'nin 2013-2015 dönemine ait örme giyim ihracat verileri yer almaktadır. Ayrıca bu tabloda ihracat yapılan ürünlerin GTIP kodlarına göre dağılımı verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ihracatı yapılan örme giyim ürünlerinde yıldan yıla artış olmuştur. 2014 yılı ile 2015 yılı arasındaki artış incelediğinde düşüş yaşanan bazı kalemler olduğu ve genel olarak %10 oranında düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir.

EK-2 Çizelge A.3'de Türkiye'nin 2013-2015 dönemine ait örülmemiş giyim ihracat verileri yer almaktadır. Ayrıca bu tabloda ihracat yapılan ürünlerin GTIP kodlarına göre dağılımı verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ihracatı yapılan örülmemiş giyim ürünlerinde yıldan yıla artış olmuştur. 2014 yılı ile 2015 yılı arasındaki artış incelediğinde düşüş yaşanan bazı kalemler olduğu ve genel olarak %5 oranında düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir.

EK-2 Çizelge A.4'ü incelediğimizde Türkiye'nin hazır giyim ihracatında en yüksek ihracatı yaptığı ülke Almanya'dır. Almanya'dan sonraki ihracat yaptığı ülke İngiltere, İspanya ve Fransa'dır. Tablonun genelini incelediğimizde çoğunluğun Avrupa Birliği üye ülkesi olduğu görülmektedir. Ürün bazında ihracat verileri verilen EK-2 Çizelge A.2 ve A.3'de gözlemlenen artış ve azalışların ülke bazında nasıl gerçekleştiğini EK-2 Çizelge A.4'te açıkça görmek mümkündür.

Avrupa Birliği'nde üye devletler ithalat ve ihracat yaparken önceliği birliğe üye olan devletlere vermektedirler. Yani ülkeler ihtiyaçlarını birlik içerisinde temin etmektedirler. Bunun nedeni ise birliğin ekonomik dengesini korumaktır. Fiyatlar ve miktarlar birlik tarafından belirlenmektedir. Ancak birliğin yetersiz kaldığı yerlerde ise diğer anlaşmalı oldukları ülkelere yönelmektedirler. Bu ülkeler Gümrük Birliği üyesi ülkeler ve birliğin izin verdiği ikili anlaşmaların yapıldığı ülkelerdir. Bu aşamada Türkiye birliğe ihracat yaparak Gümrük Birliğine üyeliğinin avantajını yaşamaktadır.

EK-2 Çizelge A.5'de Türkiye'nin 2013-2015 dönemine ait örme giyim ithalatı verileri yer almaktadır. Ayrıca bu tabloda ithalat yapılan ürünlerin GTIP kodlarına göre dağılımı verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ithalatı yapılan örme giyim ürünlerinde yıldan yıla artış olmuştur. 2014 yılı ile 2015 yılı arasındaki artış incelediğinde düşüş yaşanan bazı kalemler olduğu ve genel olarak %12,7 oranında düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir.

EK-2 Çizelge A.6'de Türkiye'nin 2013-2015 dönemine ait örülmemiş giyim ithalatı verileri yer almaktadır. Ayrıca bu tabloda ithalat yapılan ürünlerin GTIP kodlarına göre dağılımı verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ithalatı yapılan örülmemiş giyim ürünlerinde yıldan yıla artış olmuştur. 2014 yılı ile 2015 yılı arasındaki artış incelediğinde düşüş yaşanan bazı kalemler olduğu ve genel olarak yaklaşık %5 oranında düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir.

EK-2 Çizelge A.7'dan görüldüğü gibi Türkiye'nin bir numaralı hazır giyim ithalatçısı Çin'dir. Ancak ilk 20'de yer alan ülkelere baktığımızda çoğunluğun AB üyesi ülkeler olduğu görülmektedir. Ürün bazında ithalat verileri verilen EK-2 Çizelge A.5 ve A.6'de gözlemlenen artış ve azalışların ülke bazında nasıl gerçekleştiğini EK-2 çizelge A.7'te açıkça görmek mümkündür.

Türkiye'nin çeşitli illerinde ve bu illerin ilçelerinde önemli tekstil noktaları bulunmaktadır. Bu noktalardan hem yurt içine hem de yurtdışına satışlar gerçekleşmektedir. Bu noktalardan en önemlilerinden biriside İstanbul Osmanbey'dir. İTKİB'den alınan Osmanbey'in tekstil verileri Çizelge 4.1 ve 4.2'de verilmiştir.

Çizelge 4.1: Konfeksiyon ve Tekstil Toplam Pay (%) (Osmanbey)

		Osmanbey Toplamı	Konfeksiyon	Tekstil
2015	FOB USD	1.534	1.252	282
2015	İstanbul Payı	6,16%	10,00%	7,87%
2015	Türkiye Payı	9,52%	7,38%	3,56%
2016	FOB USD	1.508	1.249	259
2016	İstanbul Payı	9,39%	10,00%	7,26%
2016	Türkiye Payı	6,08%	7,37%	3,30%
2017	FOB USD	1.494	1.237	257
2017	İstanbul Payı	9,18%	9,80%	7,06%
2017	Türkiye Payı	5,94%	7,26%	3,17%

Çizelge 4.2: Konfeksiyon ve Tekstil Yurtdışı Satış (Osmanbey) (FOB \$)

	2015	2016	2017	2017 Pay %
TOPLAM	1.534	1.508	1.494	%100
Avrupa Birliği	654	634	623	%42
Ortadoğu Ülkeleri	521	546	542	%36
Eski Doğu Bloku	86	75	92	%6
Amerika Ülkeleri	91	94	79	%5
Afrika Ülkeleri	87	66	55	%4
Türk Cumhuriyetleri	34	37	42	%3
Serbest Bölgeler	29	24	30	%2
Asya ve Okyanusya Ülkeleri	18	18	18	%1
Diğer Avrupa Ülkeleri	14	15	14	%1
Diğer Ülkeler	0	0	0	%0

Çizelge 4.2’den de açıkça görüldüğü üzere Osmanbey’den yapılan ihracatın %42’lik kısmı Avrupa Birliği üye devletlerine gerçekleşmektedir.

4.4. Türk Tekstil Sektörüne Gümrük Birliğinin Etkisi

Gümrük Birliği’nin ülke ekonomilerine olan etkisinin olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğunu ölçümlemek için bazı ekonomik değişkenlere bakmak gerekmektedir. Bunlar milli gelir, dış ticaret verileri, milli gelirdeki artış oranı, dış ticaret artış oranı ve milli gelirdeki dış ticaretin payıdır. Ekstra olarak bu bölümde sektöre ait istihdam verilerine bakılacaktır.

EK-2 Çizelge A.12’de Türkiye’nin 1980-2016 dönemine ait dış ticaret verileri yer almaktadır.

EK-2 Çizelge A.12’den açıkça görüldüğü üzere Türkiye’nin özellikle 1995 yılında Gümrük Birliğine girdikten sonraki dönemde ihracat rakamlarında artış yaşanmıştır.

EK-2 Çizelge A.13 ile EK-2 Çizelge A.18’lerde Türkiye’nin 1980-2016 dönemine ait dış ticaret verileri yer almaktadır. EK-2 Çizelge A.13’de Türkiye’nin ülke gruplarına göre yıllık ihracat verileri tutarsal olarak, EK-2 Çizelge A.14’de Türkiye’nin ülke gruplarına göre yıllık ihracat, toplam içindeki payı yüzdesel olarak, EK-2 Çizelge A.15’te Türkiye’nin ülke gruplarına göre yıllık ihracat, bir önceki yıla göre değişim oranı yüzdesel olarak, EK-2 Çizelge A.16 Türkiye’nin ülke gruplarına göre yıllık ithalat verileri, EK-2 Çizelge A.17 Türkiye’nin ülke gruplarına göre yıllık

ithalat, toplam içindeki payı yüzdesel olarak ve EK-2 Çizelge A.18 Türkiye'nin ülke gruplarına göre yıllık ithalat, bir önceki yıla göre değişim oranları yüzdesel olarak verilmiştir. Söz konusu bu tabloları incelediğimizde Türkiye'nin AB ile olan dış ticaret verilerinde (tutar ve yüzde) yıldan yıla artış olduğu gözlemlenmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumunca yayınlanan verilerden oluşan yukarıda verilen çizelgeleri incelediğimizde Türkiye'nin ihracatının %50'si, ithalatının %40'ı Avrupa Birliği üye ülkelerinedir. Türkiye'nin bu ülkelerle yapmış olduğu dış ticaretin temelinde Gümrük Birliği Anlaşması yer almaktadır. Bu anlaşma ile ülkeler arasındaki ticarete başta vergi olmak üzere birçok konuda avantaj sağlanmaktadır.

Avrupa Birliği'nde üye devletler ithalat ve ihracat yaparken önceliği birliğe üye olan devletlere vermektedirler. Yani ülkeler ihtiyaçlarını birlik içerisinde temin etmektedirler. Bunun nedeni ise birliğin ekonomik dengesini korumaktır. Fiyatlar ve miktarlar birlik tarafından belirlenmektedir. Ancak birliğin yetersiz kaldığı yerlerde ise diğer anlaşmalı oldukları ülkelere yönelmektedirler. Bu ülkeler Gümrük Birliği üyesi ülkeler ve birliğin izin verdiği ikili anlaşmaların yapıldığı ülkelerdir.

Bu bağlamda genel olarak değerlendirdiğimizde Gümrük Birliği üyeliğinin Türkiye'ye olumlu etkisi olmuştur. GB üyeliği sonrasındaki yıllarda dış ticaret hacmi artmıştır. Özellikle ithalat ve ihracatları Avrupa Birliği üye ülkelerine yönelik gerçekleşmiştir. Aynı zamanda dış ticaretin milli gelirdeki payı artarken dolaylı olarak istihdama katkı sağlanmıştır. Üçüncü bölümde değinmiş olduğumuz gümrük birliğinin olumlu ve olumsuz tüm etkilerini baz aldığımızda teorik olarak da Türkiye'nin bu gümrük anlaşmasından olumlu etkilendiği söylenebilmektedir.

Diğer taraftan Sürdürülebilir Bilgi Platformu (Sustainable Development Knowledge Platform) tarafından 2015 yılında hazırlanan 2030 hedeflerinde yer alan ticaret ile ilgili maddeleri incelediğimizde, gümrük birliği anlaşmasına benzeyen ama daha geniş kapsamlı hedeflerin olduğu açıkça görülmektedir. Söz konusu maddelerde;

- Gümrüklerde vergisiz ve kotasız piyasa erişiminin, tüm Dünya Ticaret Örgütü kararlarına uygun olarak, tüm az gelişmiş ülkeler için kalıcı bir şekilde uygulanmasını, tercihli kuralların sağlanmasını da dâhil etmek üzere gerçekleştirmek en az gelişmiş ülkelere yapılan ithalatlara uygulanabilir menşeli saydam ve basittir ve pazar erişimini kolaylaştırmaya katkıda bulunulmasını,

- Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde evrensel, kurallara dayalı, açık ve ayrımcı olmayan ve eşitlikçi çok taraflı bir ticaret sistemi teşvik etmeyi, gelişmekte olan ülkelerin ihracatını, özellikle de bir bakış açısıyla önemli ölçüde arttıran 2020 yılına kadar az gelişmiş ülkelerin dünya ihracatının payını iki katına çıkarmayı öngörmüşlerdir.

4.5. TOPSIS Yöntemiyle Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkisinin Performansının Ölçülmesi

Literatüre baktığımızda ülke ekonomilerinin performansları çeşitli yöntemler kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda literatürde karşımıza en sık karşımıza çıkan yöntem Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) teknikleridir. Söz konusu bu analiz tekniklerinde birbirinden bağımsız ve çeşitli değişkenlerle ifade edilen ekonomik verilerle ülkeleri ekonomik performansına göre kategorize etmek veya karşılaştırma amacıyla kullanılmıştır (Turan vd., 2016).

Bir ülkenin ekonomik olarak içinde bulunduğu durumun değerlendirilmesi Çok Kriterli Karar Verme teknikleri ve mevcut ekonomik değişkenlerin verilerini kullanarak uygulanmaktadır. Çok Kriterli Karar Verme teknikleri iki seçenek arasında karşılaştırma yaparak organizasyonların sahip olduğu kriterler bazında değerlerini bulmak amacıyla ELECTRE (Elimination and Choice Translating Reality English) yöntemi, daha önceden tespit edilmiş tercih fonksiyonlarından yararlanılarak ikili karşılaştırma yapan PROMETHEE (The Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation) yöntemi ve organizasyonların performanslarını pozitif ideal çözüme yakınlığına göre sıralayan TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) yöntemi çeşitli araştırma çalışmalarında kullanılmıştır (Urfalıoğlu ve Genç, 2013:329-360).

Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) Yöntemlerinden olan TOPSIS yöntemi ülkelerin ve şirketlerin ekonomik performanslarının ölçülmesi ve üretim işletmelerinde en uygun tedarikçi tercihi için kullanıldığı sıkça görülmektedir (Uygurtürk ve Korkmaz, 2012:95-115). Bu bağlamda Gümrük Birliğinin Türkiye ekonomisine etkisini ölçümlemek amacıyla Türkiye'nin 1980-2015 dönemine ait yani Gümrük Birliği öncesi ve sonrası dönemi kapsayan ekonomik verileri kullanılarak performans analizi yapılmıştır. Söz konusu makroekonomik değişkenler seçilirken dış ticaretin doğrudan

ve/veya dolaylı yoldan etki ettiği kalemler baz alınmıştır. Yapılan analizde değişken olarak kullanılan makroekonomik değişkeler şu şekilde sıralanabilir;

- İşsizlik
- Gayri Safi Milli Gelir
- Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
- Enflasyon
- İthalat
- İhracat

TOPSIS yöntemi kullanılarak iki farklı sonuç elde edilebilmektedir. Bu sonuçlar pozitif ve negatif ideal çözüm olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntemde seçeneklerin sıralanması ideal çözüme göreceli yakınlık esasına dayanır. Pozitif ideal çözüm, fayda kriterini maksimize ederken maliyet kriterini minimize eden yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Negatif ideal çözüm ise pozitif çözümün tam tersi yöntem olarak kullanılmaktadır. Negatif çözümde fayda kriteri minimize iken maliyet kriteri maksimize olmaktadır (Cheng-Ru, 2008:256). Ekonomik ve finansal performansın değerlendirilmesinde, çok çeşitli alanlarda uygulanma özelliği olan TOPSIS metodu, karar verme noktasında karar vericilere sağladığı kolaylıktan dolayı ekonomi ve finans literatüründe sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz (Uygurtürk ve Korkmaz, 2012:95-115). Bu bağlamda Türkiye’de yapılan çalışmalara ait literatürü incelediğimizde şu çalışmalara ulaşmak mümkündür;

- 2007 yılında Eleren tarafından yapılan çalışmada, deri sektöründe kuruluş yeri seçiminde TOPSIS yöntemi kullanılmıştır (Eleren, 2007).
- 2009 yılında Ustasüleyman tarafından yapılan çalışmada bankacılık sektöründe hizmet kalitesinin değerlendirilmesi amacıyla AHS-TOPSIS yöntemi kullanılmıştır (Ustasüleyman, 2009).
- 2014 yılında Ertuğrul ve Özçil tarafından yapılan çalışmada klima seçiminde TOPSIS ve VIKOR yöntemleri kullanılmıştır (Ertuğrul ve Özçil, 2014).
- 2016 yılında Turan ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada Sovyetler Birliği dağıldıktan sonraki yani 1992-2014 döneminde Rusya’nın sergilemiş olduğu ekonomik performansı TOPSIS yöntemi kullanarak incelemişlerdir (Turan vd., 2016).

- 2016 yılında yapılan bir başka çalışmada Demir ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada Özal Dönemi olarak anılan dönemde Türkiye ekonomisinin nasıl bir performans izlediğine bakarken, o dönemde alınan 24 Ocak kararlarının ekonomiyi ne yönde etkilediğini TOPSIS yöntemi kullanarak incelemiştir (Demir vd., 2016).
- 2017 yılında Ünlü vd. yapmış oldukları çalışmada, BIST 30’da işlem gören firmaların, firma performanslarını TOPSIS yöntemini kullanarak incelemiştir (Ünlü vd., 2017).
- 2018 yılında Bilgin tarafından yapılan çalışmada yakıt türüne göre motosiklet seçimi ve yeni bir tasarım amacıyla AHP-TOPSIS yöntemini kullanılmıştır (Bilgin, 2018).

TOPSIS yöntemi 5 aşamadan meydana gelmektedir. Bu aşamalar şu şekilde gerçekleşmektedir.

Birinci aşamada karar matrisi oluşturulmaktadır. Çalışmamıza ait karar matrisi Çizelge 4.3’de yer almaktadır. Karar matrisini “A” ile gösterelim.

$$A_{m \times n} = [a_{ij}] = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{m1} & a_{m2} & a_{m3} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

Çizelge 4.3: Karar Matrisi

Türkiye	İşsizlik	GSMG	GSYİH	Enflasyon	İthalat	İhracat
1980	0,00	0,00	-2,45	93,00	11,93	5,16
1981	0,00	0,00	4,86	44,06	12,90	8,24
1982	0,00	0,00	3,56	28,23	15,02	11,86
1983	0,00	0,00	4,97	26,26	16,56	12,47
1984	0,00	0,00	6,71	48,24	19,67	15,61
1985	0,00	0,00	4,24	53,05	18,97	15,86
1986	0,00	0,00	7,01	36,01	16,10	13,31
1987	0,00	0,00	9,49	33,61	17,76	15,58
1988	0,00	1,92	2,32	69,02	17,55	18,65
1989	0,00	0,93	0,29	75,40	17,78	16,20
1990	0,00	9,80	9,27	58,24	17,58	13,37
1991	8,20	0,62	0,72	59,16	16,63	13,84
1992	8,50	5,16	5,04	65,20	17,35	14,39
1993	9,00	7,78	7,65	68,38	19,34	13,67
1994	8,60	-5,61	-4,67	104,75	20,38	21,36
1995	7,60	8,59	7,88	86,01	24,35	19,89
1996	6,60	7,70	7,38	77,22	27,83	21,54
1997	6,80	7,59	7,58	81,45	30,39	24,58
1998	6,90	2,59	2,31	137,96	20,18	21,34
1999	7,70	-3,54	-3,37	54,18	19,29	19,44
2000	6,50	6,71	6,77	49,23	23,09	20,10
2001	8,40	-6,69	-5,70	52,85	23,32	27,44
2002	10,40	6,80	6,16	37,42	23,58	25,22
2003	10,50	5,39	5,27	23,27	24,04	22,99
2004	10,80	9,80	9,36	12,40	26,19	23,55
2005	10,60	8,75	8,40	7,08	25,35	21,86
2006	10,20	6,89	6,89	9,33	27,58	22,67
2007	10,30	4,83	4,67	6,22	27,48	22,32
2008	11,00	0,60	0,66	11,99	28,34	23,91
2009	14,00	-5,03	-4,83	5,29	24,42	23,32
2010	11,90	9,55	9,16	5,68	26,76	21,21
2011	9,80	8,75	8,77	8,58	32,65	23,98
2012	9,20	2,23	2,13	6,90	31,46	26,30
2013	8,70	3,97	4,19	6,17	32,18	25,64
2014	9,20	3,04	3,02	8,27	32,13	27,88
2015	0,00	3,64	3,97	7,43	30,84	27,96

İkinci aşamaya gelindiğinde ise; birinci aşamada oluşturulan karar matrisine (Çizelge 4.3) normalizasyon işlemi yapılarak çizelge 4.4’da yer alan standart karar matrisi oluşturulmaktadır. Standart karar matrisini “R” ile gösterelim

$$R_{m \times n} = [R_{ij}] = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & r_{13} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & r_{23} & \dots & r_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ r_{m1} & r_{m2} & r_{m3} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

$$i \in \{1, 2, \dots, m\} \text{ ve } j \in \{1, 2, \dots, n\} \text{ olmak üzere; } r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}}$$

Çizelge 4.4: Standart Karar Matrisi

Türkiye	İşsizlik	GSMG	GSYİH	Enflasyon	İthalat	İhracat
1980	0,00	0,00	5,99	8649,60	142,27	26,65
1981	0,00	0,00	23,59	1941,03	166,53	67,85
1982	0,00	0,00	12,70	796,75	225,51	140,76
1983	0,00	0,00	24,71	689,50	274,16	155,58
1984	0,00	0,00	45,05	2326,79	387,05	243,57
1985	0,00	0,00	17,99	2814,78	359,72	251,56
1986	0,00	0,00	49,17	1296,50	259,28	177,22
1987	0,00	0,00	89,98	1129,78	315,33	242,76
1988	0,00	3,67	5,39	4763,50	308,10	347,97
1989	0,00	0,87	0,08	5685,89	316,16	262,53
1990	0,00	96,12	85,86	3392,41	308,98	178,63
1991	67,24	0,38	0,52	3500,39	276,72	191,58
1992	72,25	26,59	25,36	4250,97	300,85	207,14
1993	81,00	60,49	58,54	4675,75	374,16	186,97
1994	73,96	31,52	21,79	10972,38	415,50	456,34
1995	57,76	73,87	62,07	7397,30	592,97	395,68
1996	43,56	59,35	54,46	5963,47	774,32	464,09
1997	46,24	57,57	57,42	6634,89	923,47	604,26
1998	47,61	6,69	5,33	19034,30	407,25	455,29
1999	59,29	12,55	11,33	2935,36	371,95	377,91
2000	42,25	45,08	45,89	2423,19	533,35	403,92
2001	70,56	44,79	32,46	2793,18	543,61	753,00
2002	108,16	46,28	37,99	1400,62	556,15	635,91
2003	110,25	29,00	27,72	541,51	577,83	528,75
2004	116,64	96,04	87,66	153,76	685,69	554,68
2005	112,36	76,54	70,59	50,19	642,70	477,66
2006	104,04	47,51	47,52	87,07	760,71	513,92
2007	106,09	23,29	21,80	38,70	755,36	498,33
2008	121,00	0,36	0,43	143,87	803,19	571,59
2009	196,00	25,26	23,29	28,03	596,42	543,66
2010	141,61	91,16	83,85	32,21	716,09	449,83
2011	96,04	76,51	76,96	73,58	1065,86	574,88
2012	84,64	4,98	4,53	47,64	989,65	691,49
2013	75,69	15,79	17,58	38,08	1035,48	657,19
2014	84,64	9,26	9,12	68,41	1032,22	777,56
2015	0,00	13,22	15,78	55,19	951,16	781,82
46,0313	32,7831	35,5033	326,8433	140,5195	121,8545	

Üçüncü aşamada ise ağırlıklandırılmış standart karar matrisi hesaplanmaktadır.

Uygulama sırasında kullanılan rassal değişkeni X_j ile gösterirsek ve ülkenin performans değerini gösteren değişkeni R_j ile ifade edersek aşağıdaki eşitlik ölçmek mümkün olabilir.

$$R_j = w_1 X_{1j} + w_2 X_{2j} + w_3 X_{3j} \dots + w_8 X_{8j}$$

1980-2015 yılları için kullandığımız değişkenlerin önem düzeyleri (w_i) belirsizlik nedeniyle birbirine eşit olarak kabul edilmiştir ($w_1=w_2=\dots=w_8=0,17$). 0,17 katsayısı 1'in değişken sayımıza yani 8'e bölünmesinden elde edilmektedir. Değişkenlere verilen ağırlıkların toplamı 1'e eşittir ($w_1 + w_2 + \dots + w_n = 1$). Bu çalışmada katsayılar eşit olarak ele alınmış olup, her değişken için farklı bir değer alınmasında mümkündür. Bu durum yapılacak analiz çalışmalarında analizin sonucunu etkilemekte ve farklı sonuçların elde edilmesini sağlamaktadır.

$$W_{m \times n} = [w_{ij}] = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & w_3 r_{13} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & w_3 r_{23} & \dots & w_n r_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & w_3 r_{m3} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

Çizelge 4.5'de ağırlıklandırılmış standart karar matrisi yer almaktadır.

Çizelge 4.5: Ağırlıklandırılmış Standart Karar Matrisi

Türkiye	İşsizlik	GSMG	GSYİH	Enflasyon	İthalat	İhracat
1980	0,00	0,00	-0,07	0,28	0,08	0,04
1981	0,00	0,00	0,14	0,13	0,09	0,07
1982	0,00	0,00	0,10	0,09	0,11	0,10
1983	0,00	0,00	0,14	0,08	0,12	0,10
1984	0,00	0,00	0,19	0,15	0,14	0,13
1985	0,00	0,00	0,12	0,16	0,13	0,13
1986	0,00	0,00	0,20	0,11	0,11	0,11
1987	0,00	0,00	0,27	0,10	0,13	0,13
1988	0,00	0,06	0,07	0,21	0,12	0,15
1989	0,00	0,03	0,01	0,23	0,13	0,13
1990	0,00	0,30	0,26	0,18	0,13	0,11
1991	0,18	0,02	0,02	0,18	0,12	0,11
1992	0,18	0,16	0,14	0,20	0,12	0,12
1993	0,20	0,24	0,22	0,21	0,14	0,11
1994	0,19	-0,17	-0,13	0,32	0,15	0,18
1995	0,17	0,26	0,22	0,26	0,17	0,16
1996	0,14	0,23	0,21	0,24	0,20	0,18
1997	0,15	0,23	0,21	0,25	0,22	0,20
1998	0,15	0,08	0,07	0,42	0,14	0,18
1999	0,17	-0,11	-0,09	0,17	0,14	0,16
2000	0,14	0,20	0,19	0,15	0,16	0,16
2001	0,18	-0,20	-0,16	0,16	0,17	0,23
2002	0,23	0,21	0,17	0,11	0,17	0,21
2003	0,23	0,16	0,15	0,07	0,17	0,19
2004	0,23	0,30	0,26	0,04	0,19	0,19
2005	0,23	0,27	0,24	0,02	0,18	0,18
2006	0,22	0,21	0,19	0,03	0,20	0,19
2007	0,22	0,15	0,13	0,02	0,20	0,18
2008	0,24	0,02	0,02	0,04	0,20	0,20
2009	0,30	-0,15	-0,14	0,02	0,17	0,19
2010	0,26	0,29	0,26	0,02	0,19	0,17
2011	0,21	0,27	0,25	0,03	0,23	0,20
2012	0,20	0,07	0,06	0,02	0,22	0,22
2013	0,19	0,12	0,12	0,02	0,23	0,21
2014	0,20	0,09	0,09	0,03	0,23	0,23
2015	0,00	0,11	0,11	0,02	0,22	0,23

Dördüncü aşamada ise negatif ve pozitif çözüm kümeleri hesaplanmaktadır.

Ağırlıklandırılmış standart karar matrisi yardımıyla, pozitif (P^+) ve negatif (P^-) çözüm kümeleri hesaplanmaktadır. Pozitif ve negatif çözüm kümelerinin elemanları ağırlıklandırılmış standart karar matrisinin her bir sütununun maksimum

ve minimum değerleri hesaplanarak oluşturulmaktadır. Pozitif ideal çözüm kümesi (P^+), ağırlıklı standart karar matrisi aracılığı ile hesaplanmaktadır.

$$P^+ = \left\{ w_1^+ = \max_{i=\{1,2,\dots,m\}} w_{i1}, w_2^+ = \max_{i=\{1,2,\dots,m\}} w_{i2}, \dots, w_m^+ = \max_{i=\{1,2,\dots,m\}} w_{im} \right\}$$

Negatif ideal çözüm kümesi (P^-) Ağırlıklı standart karar matrisi aracılığı ile hesaplanmaktadır.

$$P^- = \left\{ w_1^- = \min_{j=\{1,2,\dots,m\}} w_{1j}, w_2^- = \min_{j=\{1,2,\dots,m\}} w_{2j}, \dots, w_m^- = \min_{j=\{1,2,\dots,m\}} w_{mj} \right\}$$

Pozitif ideal çözüme olan uzaklıklardan oluşan küme (S^+) ve negatif ideal çözüme olan uzaklıklardan oluşan küme (S^-) olarak adlandırılır. Bu iki kümeden elde edilen değerlerle ideal çözüme göreceli yakınlık değerlerinden oluşan (C) kümesine ulaşılmaktadır. Yapılan sıralama sırasında önceliği en büyük C değeri almaktadır.

$$S^+ = \{S_1^+, S_2^+, \dots, S_m^+\}$$

$$i=\{1, 2, \dots, m\} \text{ olmak üzere, } S_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (w_{1j} - w_j^+)^2}.$$

$$S^- = \{S_1^-, S_2^-, \dots, S_m^-\}$$

$$i=\{1, 2, \dots, m\} \text{ olmak üzere, } S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (w_{1j} - w_j^-)^2}.$$

$$C = \{C_1, C_2, \dots, C_m\}$$

$$k=\{1, 2, \dots, m\} \text{ olmak üzere, } C_k = \frac{S_k^-}{S_k^- + S_k^+}.$$

Her k değeri için, $0 \leq C_k \leq 1$ eşitliği geçerlidir. Söz konusu bu k değerinin, 1 olması ilgili karar noktasının pozitif ideal çözüme, 0 olması ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlık derecesini göstermektedir.

Çizelge 4.6'da analize ait Çözüm kümeleri yer almaktadır.

Çizelge 4.6: Çözüm Kümesi

	S***	S--	C
1980	0,1015	0,0582	0,3647
1981	0,0954	0,0634	0,3994
1982	0,0994	0,0573	0,3656
1983	0,0978	0,0625	0,3901
1984	0,0885	0,0729	0,4517
1985	0,0898	0,0649	0,4194
1986	0,0932	0,0715	0,4342
1987	0,0921	0,0818	0,4705
1988	0,0838	0,0691	0,4518
1989	0,0897	0,0620	0,4087
1990	0,0703	0,1134	0,6174
1991	0,0816	0,0640	0,4395
1992	0,0587	0,0908	0,6075
1993	0,0490	0,1079	0,6879
1994	0,1073	0,0647	0,3761
1995	0,0394	0,1148	0,7445
1996	0,0447	0,1091	0,7093
1997	0,0418	0,1116	0,7276
1998	0,0587	0,0971	0,6232
1999	0,1048	0,0473	0,3108
2000	0,0586	0,0986	0,6271
2001	0,1205	0,0512	0,2982
2002	0,0583	0,1022	0,6365
2003	0,0680	0,0935	0,5789
2004	0,0658	0,1204	0,6466
2005	0,0693	0,1131	0,6200
2006	0,0703	0,1027	0,5935
2007	0,0771	0,0899	0,5383
2008	0,0906	0,0700	0,4358
2009	0,1221	0,0591	0,3262
2010	0,0689	0,1197	0,6347
2011	0,0682	0,1153	0,6283
2012	0,0863	0,0768	0,4707
2013	0,0799	0,0863	0,5191
2014	0,0823	0,0823	0,4999
2015	0,0930	0,0793	0,4602

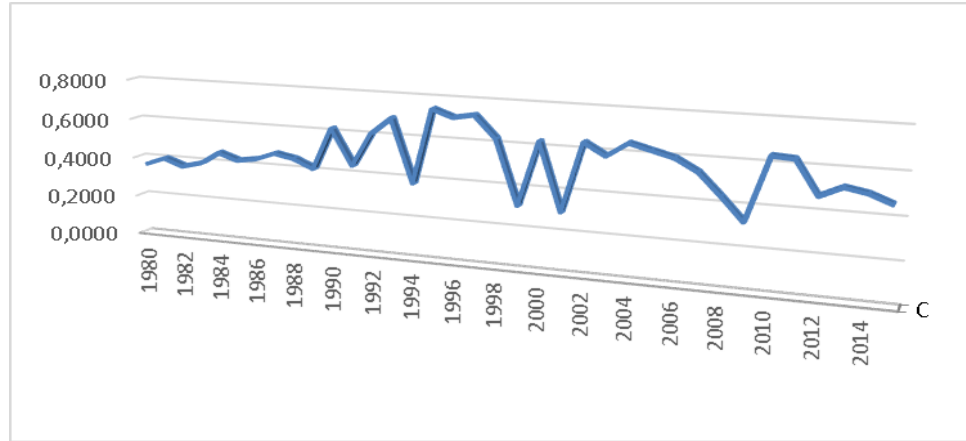
Beşinci ve son aşamada ise performans sonuçları sıralanmaktadır. Çözüm kümesinde (Çizelge 4.6) yer alan “C” değeri bizim performans değerimizdir. En iyi performansın sergilendiği yılı bulmak amacıyla bu değeri büyükten küçüğe doğru sıraladık.

Çizelge 4.7’de belirlemiş olduğumuz değişkenler ve dönem ile elde edilen performans sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 4.7: Performans Sonuçları

Sıralama	Yıl	C	Sıralama	Yıl	C
1	1995	0,7445	19	2012	0,4707
2	1997	0,7276	20	1987	0,4705
3	1996	0,7093	21	2015	0,4602
4	1993	0,6879	22	1988	0,4518
5	2004	0,6466	23	1984	0,4517
6	2002	0,6365	24	1991	0,4395
7	2010	0,6347	25	2008	0,4358
8	2011	0,6283	26	1986	0,4342
9	2000	0,6271	27	1985	0,4194
10	1998	0,6232	28	1989	0,4087
11	2005	0,6200	29	1981	0,3994
12	1990	0,6174	30	1983	0,3901
13	1992	0,6075	31	1994	0,3761
14	2006	0,5935	32	1982	0,3656
15	2003	0,5789	33	1980	0,3647
16	2007	0,5383	34	2009	0,3262
17	2013	0,5191	35	1999	0,3108
18	2014	0,4999	36	2001	0,2982

Yapmış olduğumuz analize ait Performans sonuçları Şekil 4.7’de grafik halinde verilmiştir.

Şekil 4.7: Performans Sonuçları

Yapılan analiz sonucunda en iyi performansın sergilendiği yıl 1995 yılı olarak bulunmuştur. En iyi ikinci performansa sahip olan yıl ise 1997 yılıdır. Türkiye Gümrük Birliği anlaşmasını 1995 yılında imzalamış olup, 1996 yılının ocak ayında yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda 1996 uygulama yılı ve sonrası yıllara baktığımızda

en iyi performansa sahip yıllar bu dönemdedir. Ancak bazı yılların değerlerinin düşük olduğu da gözlemlenmektedir. Bunun nedeni ise o yıllarda ülkenin yaşamış olduğu ekonomik ve mali krizlerdir. Sonuç olarak bu durumda Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girişinin ülke ekonomisine olumlu sonuçlar doğurduğunun ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer taraftan değişkenlerimize önem derecesine göre farklı ağırlık verildiğinde sonuçların değişeceği hususuna daha önceden değinmiştik. Bu bağlamda değişkenlerimizin ağırlıklarını değiştirerek analizi tekrar yaptığımızda elde edilen sonuçlar çizelge 4.8'da verilmiştir.

Ağırlıklar değiştirilirken İhracat değişkeninin gümrük birliği açısından değerlendirildiğinde öneminin daha fazla olduğu göz önünde bulundurularak ağırlık olarak 0,40 değeri, benzer şekilde GSMG'nin de öneminin yüksek olduğu baz alınarak ağırlık olarak 0,20 değeri verilmiştir. Diğer değişkenler için 0,10 değeri kullanılmıştır.

Çizelge 4.8: Farklı Ağırlıklara Ait Performans Sonuçları

Sıralama	Yıl	C	Sıralama	Yıl	C
1	1997	0,7994	19	1992	0,5913
2	1995	0,7659	20	2012	0,5890
3	1996	0,7611	21	2008	0,5268
4	2004	0,7525	22	1988	0,5112
5	2002	0,7425	23	1989	0,4470
6	2011	0,7393	24	1987	0,4469
7	2010	0,7252	25	1984	0,4376
8	2005	0,7196	26	1985	0,4269
9	2006	0,6959	27	1991	0,4260
10	2000	0,6922	28	1986	0,4072
11	2003	0,6731	29	2001	0,4053
12	1993	0,6530	30	2009	0,3868
13	1990	0,6444	31	1983	0,3795
14	2013	0,6360	32	1994	0,3793
15	2007	0,6356	33	1982	0,3634
16	2014	0,6247	34	1999	0,3632
17	1998	0,6212	35	1981	0,3471
18	2015	0,6131	36	1980	0,3154

Çizelge 4.8'dan açıkça görüldüğü üzere analiz sonuçları değişmiştir. Ancak en iyi il on yıla baktığımızda gümrük birliği anlaşmasından sonraki dönemler olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ

Türkiye bir Avrupa Birliği üye devleti olmamasına rağmen AB üye devletlerce kurulmuş olan Gümrük Birliği'ne kabul edilmiştir. Avrupa Birliği'nde üye devletler ithalat ve ihracat yaparken önceliği birliğe üye olan devletlere vermektedirler. Yani ülkeler ihtiyaçlarını birlik içerisinde temin etmektedirler. Bunun nedeni ise birliğin ekonomik dengesini korumaktır. Fiyatlar ve miktarlar birlik tarafından belirlenmektedir. Ancak birliğin yetersiz kaldığı yerlerde ise diğer anlaşmalı oldukları ülkelere yönelmektedirler. Bu ülkeler Gümrük Birliği üyesi ülkeler ve birliğin izin verdiği ikili anlaşmaların yapıldığı ülkelerdir. Bu aşamada Türkiye birliğe ihracat yaparak Gümrük Birliğine üyeliğinin avantajını yaşamaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'nin Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği üyelik sürecinde gelişen olaylar incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üyeliğinin Türk Dış Ticaretine ve Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim sektörüne olan etkisi incelenmiştir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde Gümrük Birliği üyeliğinin Türkiye'ye olumlu etkisi olmuştur. GB üyeliği sonrasındaki yıllarda dış ticaret hacmi artmıştır. Özellikle ithalat ve ihracatları Avrupa Birliği üye ülkelere yönelik gerçekleşmiştir. Aynı zamanda dış ticaretin milli gelirdeki payı artarken dolaylı olarak istihdama katkı sağlanmıştır. Gümrük birliğinin olumlu ve olumsuz tüm etkilerini baz aldığımızda teorik olarak da Türkiye'nin bu gümrük anlaşmasından olumlu etkilendiği söylenebilmektedir.

Türkiye gümrük birliği üyeliğini kullanarak Avrupa ülkelerine avantajlı ithalat ve ihracat haklarından faydalanmıştır. Gümrük birliği teorisine göre olumsuz etkilerden sayılan gelişmişlik farkından, Türkiye çok yüksek derecede etkilenmeden yani çok daha hafif atlatarak uyum sağlamıştır. Ayrıca devlet teşviki ile küçük ölçekli firmalar dahi piyasada rekabet gücüne sahip olmuş, ihracat ve üretim kapasitelerinde artış göstermişlerdir.

Diğer taraftan gümrük birliği üyeliğinin olumlu etkilerini de Türkiye üzerinde görmek mümkündür. Gümrük birliğine girildikten sonra Türkiye’de vergilendirme sisteminde değişiklik olmuştur. Bu durum vergi kayıtlarının sistemli ve düzenli bir şekilde tutulmasını ve hizmet kalitesinin artmasını sağlamıştır.

Hem gümrük birliğine giriş hem de devlet teşvikleri ülkedeki tüm üretici firmaların ihracata yönelmesine katkı sağlamıştır. İhracatta meydana gelen artış, doğrudan ve dolaylı olarak ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. İhracattaki artış doğrudan milli gelire etki ederken, dolaylı olarak üretimin artması ve üretimle bağlantılı olarak istihdamın artmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca ülkeye giren dövizde de artış meydana gelmiştir.

Tüm bu gelişmeler ışığında yabancı ve yerli üreticilerin piyasaya girmesi sermaye ve teknolojinin gelişmesini sağlayarak sanayi üretiminin artmasına katkı sağlamaktadır. Sanayinin gelişmesi üretimin ve üretilen ürünlerin satışı ülke ekonomisinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

Türkiye’nin Gümrük Birliğine katılmasını genel olarak değerlendirdiğimizde, bu birliğe katılmak Türkiye’ye sadece tekstil sektöründe değil birçok alanda avantaj sağlamış ve ülke ekonomisine büyük katkıda bulunmuştur. Gümrük Birliği sayesinde Türkiye’nin tüm sektörlerde dış ticaretinde bir artış meydana gelmiştir. Dış ticaretin ihracat kanalındaki artış ülkenin sanayi, istihdam vb. alanlarda hareketlilik yaşanmasına, ithalat kanalında meydana gelen artış ise ülkenin kıt kaynaklarının halka yetebilmesi için yapılan ithalatta vergi, fiyat gibi avantajlar sağlamıştır. Bu avantajların sağlanmasındaki bir diğer önemli unsur ise devletin vermiş olduğu dış ticaret teşvikleridir. İhracat teşvikleri ülkelerin gelişim durumları ve hızlarına bağlı olarak değişkenlikler arz etmektedir. Ülkeler verilen teşviklerle geri dönüşüm durumlarını değerlendirip, ülke ekonomisine sağlayacağı katkıları uzun dönemde kendi lehine çevirmek amacıyla teşvik politikası uygulamıştır (Akça, 2011).

Diğer taraftan 2015 yılında Sürdürülebilir Bilgi Platformu (Sustainable Development Knowledge Platform) tarafından 2030 hedefleri adı altında çalışma yapılarak bir rapor hazırlanmıştır. Söz konusu hedeflerin yer aldığı bu raporda yer alan ticaret ile ilgili maddeleri incelediğimizde, gümrük birliği anlaşmasıyla benzerlik gösteren fakat daha geniş kapsamlı hedeflerin olduğu açıkça görülmektedir. Rapora göre, gümrüklerde vergisiz ve kotasız piyasa erişiminin, tüm Dünya Ticaret Örgütü

kararlarına uygun olarak, tüm az gelişmiş ülkeler için kalıcı bir şekilde uygulanmasını, tercihli kuralların sağlanmasını da dâhil etmek üzere gerçekleştirmek en az gelişmiş ülkelere yapılan ithalatlara uygulanabilir menşeli saydam ve basittir. Pazar erişimini kolaylaştırmaya katkıda bulunulmasını ve Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde evrensel, kurallara dayalı, açık ve ayrımcı olmayan ve eşitlikçi çok taraflı bir ticaret sistemi teşvik etmeyi öngörmüşlerdir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin ihracatını, özellikle de bir bakış açısıyla önemli ölçüde arttırın 2020 yılına kadar az gelişmiş ülkelerin dünya ihracatının payını iki katına çıkarmayı öngörmüşlerdir.

Söz konusu bu avantajları Türkiye Gümrük Birliği sayesinde Avrupa Birliği üye devletleri ile yakalamıştır. İncelemiş olduğumuz dış ticaret verilerinde de açıkça görüldüğü üzere Türkiye'nin dış ticaretinde ciddi oranda artış görülmüştür. Dış ticaretin yanı sıra Türkiye'nin sanayisi, tarımı vb. sektörleri olumlu yönde etkilemiş, artan üretimle birlikte işsizlik sorununa katkı sağlanmış olup ekonomik büyümeye olumlu etki göstermiştir. Türkiye'nin gümrük birliğine üye olmadan önceki süreçte ağır gümrük vergilerinden dolayı hem ithalatı hem de ihracatı daha düşük oranlarda gerçekleşmekteydi. Gümrük Birliğine üyeliğin yanı sıra devlet tarafından verilen ihracat teşviklerinin etkisiyle dış ticaret hareketlenmiştir. Bu sayede de iç piyasada hareketlilik gözlemlenmiştir.

Tüm bunlara ek olarak çalışmanın uygulama bölümünde Gümrük Birliği'nin doğrudan ve dolaylı olarak etki edebileceği makroekonomik değişkenler belirlenmiştir. Söz konusu bu değişkenler; İşsizlik, GSYİH, GSMG, İthalat, İhracat ve Enflasyon'dur. Bu değişkenlerin Gümrük Birliği üyeliği öncesi ve sonrasına ait verileri kullanılarak Türkiye'nin Ekonomik performansı değerlendirilmiştir. Performans değerlendirme yöntemi olarak TOPSIS analiz yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen veriler ise Gümrük Birliği'ne üyeliğin olumlu etkisinin olduğunu destekler niteliktedir.

KAYNAKLAR

AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi (2014) Rapor No. 85830-TR

<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-tr.pdf>

Accession of New Member States to European Union (1993),
http://europa.eu/scadplus/member_states_accession_en.htm (01.10.2007).

Akça, M. (2011), İhracat Teşviklerinin İşletmeler Üzerindeki Etkileri (Gaziantep İlinde Bir Uygulama), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

Akçay, B. (2008), Avrupa Birliği'nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye, Maliye Dergisi, Sayı 155, Temmuz-Aralık 2008, sayfa: 11-38.

Aktan, G. (1999), "Türkiye'nin Avrupa Bütünleşmesi İçindeki Yeri ve Geleceği", Tarihi Süreç içinde Avrupa ile Bütünleşme Sorunu Semineri (22-26 Mart 1999), Ankara 1999, s.44.

Bilici, N. (2006). AB'de ekonomik bütünleşme ve Türkiye'nin entegrasyonu. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 5(2), 39-45.

Bilget, T. (1971). İktisadi Birleşmeler Teorisi ve Türkiye'nin Ortak Pazar Sorununa Yaklaşımı. Ankara: Maliye Tetik Kurulu Yayını.

Bilgin, H. Y. (2018). Yakıt türüne göre motosiklet seçimi ve yeni bir tasarım (Master's thesis, Başkent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).

Çınar, S. (2004). Gümrük Birliği Teorisi. Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 18 (1-2), 65-83.

Çimen, A. (1996) .Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri (1. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.

- Demir, E., Turan, K. K. ve Özarı, Ç.** (2016), Ekonomik Liberalizm ve Finansal Reformların Ekonomik Performansa Etkisi; Türkiye Örneği, Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı, Cilt:4, Sayı:37, S:48-58, Nisan 2016, ISSN: 2147-771X.
- Dura, C. ve Atik, H.** (2007). Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ekdi, B.** (2003); Gümrük Birliği Çerçevesinde Damping ve Yıkıcı Fiyat Uygulamaları. Rekabet Kurumu uzmanlık tezi, Ankara Rekabet Kurumu.
- Eleren, A.** (2007). Kuruluş yeri seçiminin Fuzzy Topsis yöntemi ile belirlenmesi: deri sektörü örneği. Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (13), 280-295.
- Ertuğrul, İ., ve Özçil, A.** (2014). Çok kriterli karar vermede TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle klima seçimi. Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, 4(1), 267-282.
- Ertürk, E.** (1998). İktisadi Birleşmeler Teorisi Ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri (WTO-GATT, AB, ECO, KEİB, ICO, TİFTA, D-8),Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.
- Fişne, M.** (2003), "Avrupa Birliğinin Doğuşu ve Gelişimi", Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye, İstanbul 2003.
- Gökdemir, L. ve Karaman, E.** (2008). Onuncu Yılında Gümrük Birliği: Ne Beklendi?, Ne Gerçekleşti?. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(2), 277-296.
- Halıçioğlu, F.** (1996). Ekonomik Entegrasyonların Etkileri Ve Ölçme Yöntemleri: Türkiye-Avrupa Birliği ve Alternatifleri İçin Uygulamalar. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hatıplı, M.** (2012). Türkiye-AB Gümrük Birliği Antlaşması ve Antlaşmanın Türkiye Ekonomisine Etkileri. Akademik Bakış Dergisi, 29.
- Hıtırıs, T.** (2003). European Union Economics (5th Ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Jean-Pisany Ferry** (1996), "l'Europe à Gè ometri Variable: Une Analyse Economique", Problè mes Economiques, (10 Janvier 1996), s. 29.

- Kakıcı, A.** (2006). Avrupa Birliği'nde Gümrük Birliği ve Türkiye Uygulaması, Türkiye'ye Etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kar, M. ve Arıkan, H.** (2003). Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye (1. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Karluk, R.** (2014), Avrupa Birliği, Beta Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, s.460
- Karluk, R.** (2005), Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınları, İstanbul, s.270
- Karluk, R.** (1994), Avrupa Birliği ve Türkiye, Eskişehir, s.262
- Küçükahmetoğlu, O.** (2005). Reel Entegrasyon Teorisi, Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Bir Yaklaşım. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Maastricht Anlaşması** (1991), Son Erişim Tarihi: Şubat 2017, https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anlasmasi.pdf.
- Michalopoulos, C. & Tarr, D.** (2004). Are Customs Unions Economically Sensible In The Commonwealth Of Independent States. Worldbank Intranettrade, 10Ağustos2016, http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/WBI-Training/288464-1162851806581/Tarr_Michalopoulos_Customs_Unions_eng.pdf
- Morgil, O.** (2006), Kopenhag Ekonomik Kriterleri ve Türkiye'nin Uyum Süreci, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Prof. Dr. Ahmet Gökdere'ye Armağan Cilt: 5, No:2 (Kış: 2006), s. 91-102.
- Pomfret, R.** (2014). The Economics of the Customs Union and Eurasian Union. Starr, S. F. & Cornell, S. E. (Eds.). Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents (pp. 49-58). Washington DC: Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program.
- Robson, P.** (1998). The Economics of International Integration (3th ed.). London:Routledge.
- Saçman, B.** (2013). Gümrük Birliği Çerçevesinde Türkiye-Avrupa Birliği Dış Ticaret İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seyidoğlu, H.** (2001). Uluslararası İktisat. İstanbul: Güzem Yayınları.

- Seyidoğlu, H.** (2003). Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama (15. baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Shelton, M. A. N.** (1998). Measuring Trade Creation and Trade Diversion in the Central American Common Market: A Hicksian Alternative. The Multi Disciplinary International Journal Devoted to the Study and Promotion of World Development 26(2), 324.
- Soğuk, H.** (2002). Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri. İstanbul İKV Yayınları, Yayın No:179.
- Şanlı, O.** (2016), Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri/Statik ve Dinamik Etkiler, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Şimşek, U.** (2004). Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkileri, Bu çalışma Ekonomik Entegrasyonlar, Türkiye'nin üyesi olduğu Ekonomik İşbirliği Örgütleri, Avrupa Birliği ve bu AB ile Türkiye arasındaki münasebetlerin irdelenip tahlil edildiği Yüksek Lisans çalışmasıdır, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Konya.
- Temiz, D.** (2009). Gümrük Birliği ile Birlikte Türkiye'nin Dış Ticaretinde Yapısal Değişimler Oldu mu?. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 8(1), 115-138.
- TUİK**, www.tuik.gov.tr
- Turan, K. K., Özarı Ç. ve Demir E.** (2016), 1992- 2014 Rusya Ekonomisinin Çok Kriterli Karar Verme Sistemi İle Performans Değerlendirilmesi, Ayrıntı Dergisi (Göller Bölgesi Ekonomi ve Kültür Dergisi), ISSN: 2147-771X,
- Urfaloğlu, F. ve Genç, T.** (2013). "Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri ile Türkiye'nin Ekonomik Performansının Avrupa Birliği Üye Ülkeleri ile Karşılaştırılması", Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 35 (2): 329-360. Sayı: 35, Şubat 2016.
- Ustasüleyman, T.** (2009). Bankacılık sektöründe hizmet kalitesinin değerlendirilmesi: Ahs-Topsis Yöntemi. Bankacılar Dergisi, 69, 33-43.
- Uygurtürk H. ve Korkmaz, T.** (2012), "Finansal Performansın TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi İle Belirlenmesi: Ana Metal Sanayi İşletmeleri

Üzerine Bir Uygulama”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 7(2), s. 95-115.

Ünlü, U., Yalçın, N. ve Yağlı, İ. (2017). Kurumsal Yönetim Ve Firma Performansı: TOPSIS Yöntemi İle BIST 30 Firmaları Üzerine Bir Uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(1), 63-81.

Viner, J. (1950). The Customs Union Issue (1th Ed.). London: Stevens & Sons Ltd, Carnegie Endowment for International Peace.

Yazgaç, S. K. (2005), AB, İnsan Yay., İstanbul.

Yılmaz, A. (2012). AB Gümrük Birliğine Üyeliğin Türkiye Ekonomisine Etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, M. (Yıl Yok), Bütünleşme Biçimleri ve Avrupa Birliği, Uludağ Üniversitesi

EK

EK-1 Müzakere Fasılları

Katılım müzakereleri 35 fasıl altında toplanmıştır. Bunlar:

1. Malların serbest dolaşımı
2. Kişilerin serbest dolaşımı
3. İş kurma hakkı ve hizmet sunma serbestisi
4. Sermayenin serbest dolaşımı
5. Kamu ihaleleri
6. Şirketler hukuku
7. Fikri mülkiyet hukuku
8. Rekabet politikası
9. Mali hizmetler
10. Bilgi toplumu ve medya
11. Tarım ve kırsal kalkınma
12. Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası
13. Balıkçılık politikası
14. Taşımacılık politikası
15. Enerji
16. Vergilendirme
17. Ekonomik ve parasal birlik
18. İstatistikler
19. Sosyal politika ve istihdam
20. İşletme ve sanayi politikası
21. Trans –Avrupa ağları
22. Bölgesel politika ve yapısal araçları koordinasyonu
23. Yargı ve temel haklar
24. Adalet, özgürlük ve güvenlik
25. Bilim araştırma
26. Eğitim ve kültür
27. Çevre
28. Tüketici ve sağlığın korunması
29. Gümrük birliği
30. Dış ilişkiler
31. Dış güvenlik ve savunma politikası
32. Mali kontrol
33. Mali ve bütçesel hükümler
34. Kurumlar
35. Diğer konular

Müzakereye Açılan 15 Fasil:

- 25. Bilim ve Araştırma (müzakerelere geçici olarak kapanmıştır)(Avusturya, 12.06.2006)
- 20. İşletme ve Sanayi Politikası (Almanya, 29.03.2007)
- 18. İstatistik (Almanya, 26.06.2007)
- 32. Mali Kontrol (Almanya, 26.06.2007)
- 21. Trans-Avrupa Ağları (Portekiz, 19.12.2007)
- 28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması (Portekiz, 19.12.2007)
- 6. Şirketler Hukuku (Slovenya, 17.06.2008)
- 7. Fikri Mülkiyet Hukuku (Slovenya, 17.06.2008)
- 4. Sermayenin Serbest Dolaşımı (Fransa, 19.12.2008)
- 10. Bilgi Toplumu ve Medya (Fransa, 19.12.2008)
- 16. Vergilendirme (Çek Cumhuriyeti, 30.06.2009)
- 27. Çevre (İsveç, 21.12.2009)
- 12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı (İspanya, 30.06.2010)
- 22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu (Litvanya, 05.11.2013)
- 17. Ekonomik ve Parasal Politika (Lüksemburg, 14.12.2015)

EK-2 Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörü Dış Ticaret Verileri

Çizelge A.1: Topluluk Yetkileri ve Bütünleşme Düzeyleri

	Gümrük Birliği	Tek Pazar	Parasal Birlik
Piyasaların Bütünleşmesi	Sınai ürünlerin serbest dolaşımı	Mal ve hizmetlerin tam serbest dolaşımı	Aktiflerin artan ikame edilebilirliği, İşlem maliyetlerinin ortadan kalkması
Ortak Politikalar	Farklılıkların düzenlenmesi Ortak Gümrük Tarifesi (Ortak Ticaret Politikası) Ortak Tarım Politikası	Uyumlaştırılmış ekonomik yasalar Teknik normların yakınlaştırılması Ortak Ticaret Politikası Ortak Rekabet Politikası Araştırma Geliştirme Programları, sosyal ve çevre politikalarının uyumlaştırılması	Bankacılıkta üst denetim
Makroekonomik Koordinasyon	-	Parasal Koordinasyon Döviz kurlarının istikrarı	Tek para politikası Bütçesel koordinasyon ve denetim Mali (bütçe) Federalizm
Vergileme	Ortak gümrük vergileri Ortak bütçe ya da dağıtım	Kısmi vergi uyumlaştırılması (Sermaye gelirleri, tüketim vergileri, kurumlar vergisi)	Senyoraj gelirlerinin paylaşımı, sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinde tam uyumlaştırma
Yeniden Dağılım ve Bölgesel Politikalar	Ulaşım alt yapıları	Bölgelerarası transferler, Bölgesel kalkınma politikaları	Yakınlaşmaya yardım Şoklara karşı sigorta

Kaynak: Jean-Pisany Ferry, “L’Europe à Géométrie Variable: Une Analyse Economique”, Problèmes Economiques, (10 Janvier 1996), s. 29.

Çizelge A.2: Türkiye'nin Örme Giyim İhracatı (1000 \$)

GTİP	Ürün Tanımı	2013	2014	2015	Değişim (14/15)
6101	Erkek/erkek çocuk için dış giyim	35.431	38.125	37.994	-0,30%
6102	Kadın/kız çocuk için dış giyim	30.140	37.802	38.987	3,10%
6103	Erkek/erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	348.749	374.371	338.689	-9,50%
6104	Kadın/kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	1.211.741	1.369.948	1.273.046	-7,10%
6105	Erkek/erkek çocuk için gömlek	242.611	258.946	237.484	-8,30%
6106	Kadın/kız çocuk için bluz, gömlek, gömlek; bluz	532.896	573.039	541.466	-5,50%
6107	Erkek/erkek çocuk için iç ve gece giyim eşyası	118.263	150.732	164.927	9,40%
6108	Kadın/kız çocuk için iç ve gece giyim eşyası	292.801	319.602	312.041	-2,40%
6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası	3.276.038	3.566.429	2.980.189	-16,40%
6110	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya	1.629.288	1.753.886	1.615.130	-7,90%
6111	Bebek için giyim eşyası	141.915	146.059	144.416	-1,10%
6112	Spor kıyafetleri, kayak, yüzme kıyafetleri	73.892	76.041	79.177	4,10%
6113	Emdirilmiş, sıvanmış mensucattan örülmüş giyim eşyası	298	636	866	36,10%
6114	Diğer giyim eşyası	115.268	85.349	85.577	0,30%
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler	1.151.172	1.216.564	1.025.155	-15,70%
6116	Eldiven	2.511	2.946	3.300	12,00%
6117	Giyim eşyasının diğer aksesuarı; hazır aksesuar ve parçaları	41.925	53.773	52.569	-2,20%
Toplam		9.244.940	10.024.248	8.931.013	-10,90%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.3: Türkiye'nin Örülmemiş Giyim İhracatı (1000 \$)

GTİP	Ürün Tanımı	2013	2014	2015	Değişim (14/15)
6101	Erkek/erkek çocuk için dış giyim	86.465	96.051	93.133	-3,00%
6102	Kadın/kız çocuk için dış giyim	108.616	142.498	111.404	-21,80%
6103	Erkek/erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	1.512.380	1.566.322	1.493.747	-4,60%
6104	Kadın/kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	2.283.085	2.417.476	2.196.375	-9,10%
6105	Erkek/erkek çocuk için gömlek	533.457	630.212	607.155	-3,70%
6106	Kadın/kız çocuk için bluz, gömlek, gömlek; bluz	630.687	732.708	735.795	0,40%
6107	Erkek/erkek çocuk için iç ve gece giyim eşyası	42.912	46.930	52.479	11,80%
6108	Kadın/kız çocuk için iç ve gece giyim eşyası	205.010	217.371	219.581	1,00%
6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası	54.972	74.742	86.724	16,00%
6110	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya	20.535	23.967	27.729	15,70%
6111	Bebek için giyim eşyası	98.351	129.862	134.255	3,40%
6112	Spor kıyafetleri, kayak, yüzme kıyafetleri	63.468	69.213	53.895	-22,10%
6113	Emdirilmiş, sıvanmış mensucattan örülmüş giyim eşyası	417	810	668	-17,50%
6114	Diğer giyim eşyası	57.869	68.820	91.005	32,20%
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler	4.001	4.510	4.536	0,60%
6116	Eldiven	1.098	1.036	735	-29,10%
6117	Giyim eşyasının diğer aksesuarı; hazır aksesuar ve parçaları	10.877	9.976	9.858	-1,20%
Toplam		5.714.199	6.232.503	5.919.074	-5,00%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.4: Türkiye'nin Ülkeler Bazında Hazır Giyim İhracatı (1000 \$)

Ülkeler	2013	2014	2015	Değişim (14/15)
Almanya	3.115.131	3.321.488	2.687.549	-19,10%
İngiltere	2.055.205	2.354.640	2.093.158	-11,10%
İspanya	1.452.228	1.588.537	1.629.119	2,60%
Fransa	917.778	930.608	723.626	-22,20%
Hollanda	788.611	812.877	700.841	-13,80%
Irak	512.877	609.029	699.566	14,90%
İtalya	604.541	600.158	514.545	-14,30%
Romanya	241.784	451.373	465.181	3,10%
Polonya	303.365	403.822	415.808	3,00%
Danimarka	481.862	488.460	390.863	-20,00%
Belçika	378.781	372.891	291.195	-21,90%
A.B.D.	229.003	236.434	273.442	15,70%
Ukrayna	282.443	274.407	271.427	-1,10%
Suudi Arabistan	214.242	243.342	240.997	-1,00%
İsrail	165.733	199.049	222.704	11,90%
Slovakya	125.308	151.460	211.542	39,70%
İsveç	267.355	267.339	199.444	-25,40%
Cezayir	139.231	136.130	173.570	27,50%
Rusya Federasyonu	300.814	260.570	159.280	-38,90%
Libya	112.229	120.892	148.095	22,50%
LISTE TOPLAMI (İLK 20 ÜLKE)	12.688.530	13.823.504	12.511.952	-9,50%
AB-28 TOPLAMI	11.394.452	12.443.129	10.955.868	-12,00%
GENEL TOPLAM	14.959.139	16.256.751	14.855.534	-8,60%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.5: Türkiye'nin Örme Giyim İthalatı (1000 \$)

GTİP	Ürün Tanımı	2013	2014	2015	Değişim (14/15)
6101	Erkek/erkek çocuk için dış giyim	11.175	10.154	9.826	-3,20%
6102	Kadın/kız çocuk için dış giyim	9.224	13.009	13.620	4,70%
6103	Erkek/erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	30.541	34.391	35.799	4,10%
6104	Kadın/kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	72.559	86.825	85.613	-1,40%
6105	Erkek/erkek çocuk için gömlek	35.683	39.541	42.633	7,80%
6106	Kadın/kız çocuk için bluz, gömlek, gömlek; bluz	34.250	28.607	24.631	-13,90%
6107	Erkek/erkek çocuk için iç ve gece giyim eşyası	8.843	11.940	11.513	3,60%
6108	Kadın/kız çocuk için iç ve gece giyim eşyası	22.200	26.736	23.007	-13,90%
6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası	168.520	186.262	163.657	-12,10%
6110	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya	323.646	312.062	233.485	-25,20%
6111	Bebek için giyim eşyası	43.757	48.027	47.491	-1,10%
6112	Spor kıyafetleri, kayak, yüzme kıyafetleri	28.216	30.907	28.904	-6,50%
6113	Emdirilmiş, sıvanmış mensucattan örülmüş giyim eşyası	3.717	4.594	4.868	6,00%
6114	Diğer giyim eşyası	6.621	6.684	7.887	18,00%
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler	48.534	41.742	35.755	-14,30%
6116	Eldiven	76.087	90.018	77.978	-14,30%
6117	Giyim eşyasının diğer aksesuarı; hazır aksesuar ve parçaları	17.653	13.498	77.978	-14,30%
Toplam		941.224	984.999	859.747	-12,70%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.6: Türkiye'nin Örülmemiş Giyim İhracatı (1000 \$)

GTİP	Ürün Tanımı	2013	2014	2015	Değişim (14/15)
6101	Erkek/erkek çocuk için dış giyim	157.635	171.780	158.415	-7,80%
6102	Kadın/kız çocuk için dış giyim	165.645	206.681	163.293	21,00%
6103	Erkek/erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	367.141	345.528	303.431	12,20%
6104	Kadın/kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	442.724	414.297	359.459	-13,20%
6105	Erkek/erkek çocuk için gömlek	173.646	176.698	169.435	-4,10%
6106	Kadın/kız çocuk için bluz, gömlek, gömlek; bluz	119.413	130.979	128.632	-1,80%
6107	Erkek/erkek çocuk için iç ve gece giyim eşyası	2.111	2.422	1.746	-27,90%
6108	Kadın/kız çocuk için iç ve gece giyim eşyası	4.658	4.656	3.953	-15,10%
6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası	19.477	20.614	21.388	3,80%
6110	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya	211.565	214.767	310.271	44,50%
6111	Bebek için giyim eşyası	67.818	53.925	47.254	-12,40%
6112	Spor kıyafetleri, kayak, yüzme kıyafetleri	43.585	49.938	41.844	-16,20%
6113	Emdirilmiş, sıvanmış mensucattan örülmüş giyim eşyası	615	812	731	-10,00%
6114	Diğer giyim eşyası	51.521	56.333	56.067	-0,50%
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler	9.093	8.727	6.491	-25,60%
6116	Eldiven	5.035	3.316	3.182	-4,00%
6117	Giyim eşyasının diğer aksesuarı; hazır aksesuar ve parçaları	21.236	21.322	15.239	-28,50%
Toplam		1.862.919	1.882.796	1.790.831	-4,90%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.7: Türkiye'nin Ülkeler Bazında Hazır Giyim İthalatı (1000 \$)

Ülkeler	2013	2014	2015	Değişim (14/15)
Çin	829.573	828.250	752.948	-9,10%
Bangladeş	780.239	767.030	751.365	-2,00%
İtalya	145.894	160.260	143.197	-10,60%
Mısır	140.326	134.321	130.290	-3,00%
Hindistan	101.072	108.332	94.998	-12,30%
Kamboçya	63.312	94.013	83.667	-11,00%
Vietnam	68.782	84.629	75.334	-11,00%
İspanya	57.995	63.412	62.014	-2,20%
Gürcistan	37.944	54.463	60.118	10,40%
Fas	54.295	51.387	48.083	-6,40%
Mersin Serbest Bölge	36.951	47.832	46.023	-3,80%
Pakistan	30.991	39.229	43.662	11,30%
Sri Lanka	36.662	43.758	37.050	-15,30%
Portekiz	33.424	36.037	32.151	-10,80%
Romanya	34.257	38.194	31.428	-17,70%
Endonezya	31.204	30.436	30.361	-0,20%
Almanya	25.392	30.556	29.237	-4,30%
Bulgaristan	30.166	31.515	23.983	-23,90%
Tunus	30.395	21.204	15.046	-29,00%
İngiltere	16.549	14.612	14.080	-3,60%
Liste Toplamı (İlk 20 Ülke)	2.585.424	2.679.468	2.505.036	-6,50%
GENEL TOPLAM	2.804.143	2.867.795	2.650.578	-7,60%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.8: Dünya Örme Giyim İhracatı (Milyon \$)

GTİP	Ürün Tanımı	2012	2013	2014	Değişim (13/14)
6101	Erkek/erkek çocuk için dış giyim	1.764	1.973	232.626	10,50%
6102	Kadın/kız çocuk için dış giyim	2.300	2.274	2.865	26,00%
6103	Erkek/erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	14.752	16.996	14.122	-16,90%
6104	Kadın/kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	39.893	45.523	41.927	-7,90%
6105	Erkek/erkek çocuk için gömlek	8.459	8.988	8.976	-0,10%
6106	Kadın/kız çocuk için bluz, gömlek, gömlek; bluz	5.868	5.919	5.722	-3,30%
6107	Erkek/erkek çocuk için iç ve gece giyim eşyası	5.456	6.285	6.808	8,30%
6108	Kadın/kız çocuk için iç ve gece giyim eşyası	10.460	11.924	13.022	9,20%
6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası	38.535	42.371	45.453	7,30%
6110	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya	47.997	51.267	54.935	7,20%
6111	Bebek için giyim eşyası	5.906	6.698	7.297	8,90%
6112	Spor kıyafetleri, kayak, yüzme kıyafetleri	4.246	4.613	4.937	7,00%
6113	Emdirilmiş, sıvanmış mensucattan örülmüş giyim eşyası	1.078	881	939	6,60%
6114	Diğer giyim eşyası	5.298	5.823	6.710	15,20%
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler	12.828	13.914	14.160	1,80%
6116	Eldiven	3.791	4.046	4.363	7,80%
6117	Giyim eşyasının diğer aksesuarı; hazır aksesuar ve parçaları	2.886	3.129	3.348	8 7,0%
	Toplam	211.517	232.626	237.764	2,20%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.9: Dünya Örülmemiş Giyim İhracatı (Milyon \$)

GTİP	Ürün Tanımı	2012	2013	2014	Değişim (13/14)
6201	Erkek/erkek çocuk için dış giyim	11.799	13.203	14.477	9,60%
6202	Kadın/kız çocuk için dış giyim	13.288	15.475	17.922	15,80%
6203	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs	41.870	44.949	50.591	12,60%
6204	Kadın/kız çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	52.637	56.822	66.047	16,20%
6205	Erkek/erkek çocuk için gömlek	14.464	15.143	16.242	7,30%
6206	Kadın/kız çocuk için gömlek, bluz, vs.	11.411	12.972	13.757	6,10%
6207	Erkek/erkek çocuk için iç ve gece giyim eşyası	1.392	1.377	1.518	10,30%
6208	Kadın/kız çocuk için iç ve gece giyim eşyası	2.139	2.319	2.591	11,70%
6209	Bebek için giyim eşyası ve aksesuar Plastik, kauçuk sıvanmış, emdirilmiş elyaftan	2.310	2.538	2.786	9,70%
6210	hazır giyim eşyası	10.662	11.986	12.475	4,10%
6211	Kadın/kız çocuk için spor, kayak ve yüzme kıyafetleri vb giyim eşyası	10.372	11.156	12.199	9,30%
6212	Sütyen, korse, korse kemer, pantolon askısı, çorap bağı, jartiyer	9.964	10.886	11.907	9,40%
6213	Mendil	251	278	263	-5,40%
6214	Şal, eşarplar, fularlar, kaşkollar, peçe ve duvaklar vb eşya	4.546	5.276	5.386	2,10%
6215	Boyun bağı, papyon kravat ve kravatlar	977	1.036	977	-5,70%
6216	Eldiven	956	974	1.092	12,10%
6217	Giyim eşyasının diğer aksesuarı; hazır aksesuar ve parçaları	2.407	2.491	2.628	5,50%
Toplam		191.445	208.878	232.857	11,50%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.10: Dünya Örme Giyim İthalatı (Milyon \$)

GTİP	Ürün Tanımı	2012	2013	2014	Değişim (13/14)
6101	Erkek/erkek çocuk için dış giyim	2.514	2.571	2.666	3,70%
6102	Kadın/kız çocuk için dış giyim	3.144	3.127	3.560	13,80%
6103	Erkek/erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	5.733	6.537	7.852	20,10%
6104	Kadın/kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, pantolon vs.	22.617	24.731	27.762	12,30%
6105	Erkek/erkek çocuk için gömlek	8.099	8.184	8.401	2,60%
6106	Kadın/kız çocuk için bluz, gömlek, gömlek; bluz	6.349	6.398	6.013	-6,00%
6107	Erkek/erkek çocuk için iç ve gece giyim eşyası	5.451	5.930	6.292	6,10%
6108	Kadın/kız çocuk için iç ve gece giyim eşyası	10.298	10.963	11.619	6,00%
6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası	33.875	35.676	38.366	7,50%
6110	Kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya	49.932	52.812	55.245	4,60%
6111	Bebek için giyim eşyası	6.646	7.075	7.346	3,80%
6112	Spor kıyafetleri, kayak, yüzme kıyafetleri	4.014	4.247	4.496	5,90%
6113	Emdirilmiş, sıvanmış mensucattan örülmüş giyim eşyası	635	768	786	2,40%
6114	Diğer giyim eşyası	4.996	5.579	5.800	4,00%
6115	Çorap; külotlu, kısa; uzun konçlu, soketler	11.165	12.069	12.722	5,40%
6116	Eldiven	3.581	3.661	4.015	9,70%
6117	Giyim eşyasının diğer aksesuarı; hazır aksesuar ve parçaları	2.787	2.883	3.080	6,80%
-	Toplam	181.837	193.214	206.020	6,60%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.11: Dünya Örülmemiş Giyim İhracatı (Milyon \$)

GTİP	Ürün Tanımı	2012	2013	2014	Değişim (13/14)
6201	Erkek/erkek çocuk için dış giyim	11.180	11.971	13.415	12,10%
6202	Kadın/kız çocuk için dış giyim	13.708	15.036	17.165	14,20%
6203	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs	40.155	42.136	44.318	5,20%
6204	Kadın/kız çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	51.723	52.871	53.744	1,70%
6205	Erkek/erkek çocuk için gömlek	14.826	15.157	15.725	3,70%
6206	Kadın/kız çocuk için gömlek, bluz, vs.	13.017	14.320	15.081	5,30%
6207	Erkek/erkek çocuk için iç ve gece giyim eşyası	1.566	1.489	1.466	-1,60%
6208	Kadın/kız çocuk için iç ve gece giyim eşyası	2.456	2.317	2.313	-0,20%
6209	Bebek için giyim eşyası ve aksesuar	2.665	2.729	2.947	8,00%
6210	Plastik, kauçuk sıvanmış, emdirilmiş elyaftan hazır giyim eşyası	8.179	9.223	9.335	1,20%
6211	Kadın/kız çocuk için spor, kayak ve yüzme kıyafetleri vb giyim eşyası	9.202	9.606	10.314	7,40%
6212	Sutyen, korse, korse kemer, pantolon askısı, çorap bağı, jartiyer	10.430	10.938	11.397	4,20%
6213	Mendil	238	253	261	3,50%
6214	Şal, eşarplar, fularlar, kaşkollar, peçe ve duvaklar vb. eşya	3.935	4.303	4.589	6,60%
6215	Boyun bağı, papyon kravat ve kravatlar	958	982	961	-2,10%
6216	Eldiven	1.048	1.055	1.153	9,30%
6217	Giyim eşyasının diğer aksesuarı; hazır aksesuar ve parçaları	2.254	2.349	2.320	-1,20%
Toplam		187.540	196.737	206.506	5,00%

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Çizelge A.12: 1980-2016 dönemi Dış Ticaret verileri

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi	İhracatın İthalatı Karşılama
1980	2 910 122	7 909 364	-4 999 242	10 819 486	36,8
1981	4 702 934	8 933 374	-4 230 439	13 636 308	52,6
1982	5 745 973	8 842 665	-3 096 692	14 588 639	65,0
1983	5 727 834	9 235 002	-3 507 168	14 962 836	62,0
1984	7 133 604	10 757 032	-3 623 429	17 890 636	66,3
1985	7 958 010	11 343 376	-3 385 367	19 301 386	70,2
1986	7 456 726	11 104 771	-3 648 046	18 561 497	67,1
1987	10 190 049	14 157 807	-3 967 757	24 347 856	72,0
1988	11 662 024	14 335 398	-2 673 374	25 997 422	81,4
1989	11 624 692	15 792 143	-4 167 451	27 416 835	73,6
1990	12 959 288	22 302 126	-9 342 838	35 261 413	58,1
1991	13 593 462	21 047 014	-7 453 552	34 640 476	64,6
1992	14 714 629	22 871 055	-8 156 426	37 585 684	64,3
1993	15 345 067	29 428 370	-14 083 303	44 773 436	52,1
1994	18 105 872	23 270 019	-5 164 147	41 375 891	77,8
1995	21 637 041	35 709 011	-14 071 970	57 346 052	60,6
1996	23 224 465	43 626 642	-20 402 178	66 851 107	53,2
1997	26 261 072	48 558 721	-22 297 649	74 819 792	54,1
1998	26 973 952	45 921 392	-18 947 440	72 895 344	58,7
1999	26 587 225	40 671 272	-14 084 047	67 258 497	65,4
2000	27 774 906	54 502 821	-26 727 914	82 277 727	51,0
2001	31 334 216	41 399 083	-10 064 867	72 733 299	75,7
2002	36 059 089	51 553 797	-15 494 708	87 612 886	69,9
2003	47 252 836	69 339 692	-22 086 856	116 592 528	68,1
2004	63 167 153	97 539 766	-34 372 613	160 706 919	64,8
2005	73 476 408	116 774 151	-43 297 743	190 250 559	62,9
2006	85 534 676	139 576 174	-54 041 499	225 110 850	61,3
2007	107 271 750	170 062 715	-62 790 965	277 334 464	63,1
2008	132 027 196	201 963 574	-69 936 378	333 990 770	65,4
2009	102 142 613	140 928 421	-38 785 809	243 071 034	72,5
2010	113 883 219	185 544 332	- 71 661 113	299 427 551	61,4
2011	134 906 869	240 841 676	- 105 934 807	375 748 545	56,0
2012	152 461 737	236 545 141	- 84 083 404	389 006 877	64,5
2013	151 802 637	251 661 250	- 99 858 613	403 463 887	60,3
2014	157 610 158	242 177 117	- 84 566 959	399 787 275	65,1
2015	143 838 871	207 234 359	- 63 395 487	351 073 230	69,4
2016	142 529 584	198 618 235	- 56 088 651	341 147 819	71,8

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Çizelge A.13: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat (1000\$)

Ülke grubu	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Toplam	142 529 584	143 838 871	157 610 158	151 802 637	152 461 737	134 906 869	113 883 219	102 142 613	132 027 196	107 271 750
A-Avrupa Birliği (AB 28)	68 343 908	63 998 494	68 514 370	63 039 810	59 398 377	62 589 257	52 934 452	47 228 119	63 719 097	60 754 022
B-Türkiye Serbest Bölgeleri	1 821 510	1 906 792	2 269 841	2 412 824	2 294 934	2 544 721	2 083 788	1 957 066	3 008 061	2 942 876
C-Diğer ülkeler	72 364 166	77 933 585	86 825 947	86 350 002	90 768 426	69 772 890	58 864 980	52 957 428	65 300 038	43 574 852
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	9 736 409	14 141 058	15 183 962	14 213 880	14 166 917	12 734 548	11 124 225	11 103 289	15 349 405	10 487 161
2-Kuzey Afrika	7 755 071	8 527 126	9 757 935	10 041 750	9 443 604	6 700 805	7 025 168	7 415 776	5 850 262	4 029 683
3-Diğer Afrika	3 650 930	3 921 798	3 996 463	4 103 794	3 913 246	3 633 016	2 257 898	2 738 866	3 212 341	1 946 661
4-Kuzey Amerika	7 404 321	7 066 506	7 292 336	6 580 293	6 662 554	5 459 299	4 242 435	3 578 829	4 801 535	4 540 601
5-Orta Amerika ve Karayipler	846 166	848 820	938 023	1 004 173	769 630	626 293	597 975	621 826	828 687	548 835
6-Güney Amerika	1 094 763	1 309 783	1 852 328	2 126 991	2 191 084	1 840 351	1 237 356	677 599	901 401	513 719
7-Yakın ve Orta Doğu	31 304 102	31 085 756	35 383 669	35 574 660	42 451 153	27 934 772	23 294 873	19 192 808	25 430 395	15 081 322
8-Diğer Asya	9 684 104	10 307 368	11 590 682	12 016 838	10 574 649	10 199 361	8 580 833	6 705 544	7 074 123	5 227 250
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	735 910	619 476	600 042	538 473	490 339	480 755	402 591	361 640	435 326	342 812
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	152 391	105 894	230 507	149 150	105 250	163 690	101 627	561 251	1 416 562	856 809
1-OECD Ülkeleri	77 419 772	75 368 261	76 674 897	68 683 836	66 289 740	67 113 921	57 394 215	52 243 683	66 407 376	61 662 675
2-EFTA Ülkeleri	3 266 570	6 202 203	3 795 180	1 661 908	2 601 134	1 887 252	2 416 381	4 335 560	3 261 728	1 327 977
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	13 078 481	14 590 290	19 687 232	20 367 992	18 791 305	17 767 964	14 456 173	12 272 591	20 867 277	16 784 102
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	9 602 547	9 566 766	11 716 861	11 898 400	16 563 295	9 291 735	7 617 077	5 948 111	6 247 706	4 700 072
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	7 749 901	10 568 768	15 616 469	16 924 418	15 074 703	13 376 636	10 288 272	7 957 492	12 940 382	9 442 254
6-Türk Cumhuriyetleri	3 992 263	5 289 671	7 107 785	6 908 137	5 840 703	5 039 884	3 921 072	3 399 485	3 749 451	2 874 467
7-İslam İşbirliği Teşkilatı	41 232 470	42 737 552	48 625 211	49 370 615	55 218 487	37 325 434	32 469 556	28 626 586	32 596 965	20 310 574

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Çizelge A.14: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat, toplam içindeki payı (%)

Ülke grubu	Pay (%)									
	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A-Avrupa Birliği (AB 28)	48,0	44,5	43,5	41,5	39,0	46,4	46,5	46,2	48,3	56,6
B-Türkiye Serbest Bölgeleri	1,3	1,3	1,4	1,6	1,5	1,9	1,8	1,9	2,3	2,7
C-Diğer ülkeler	50,8	54,2	55,1	56,9	59,5	51,7	51,7	51,8	49,5	40,6
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	6,8	9,8	9,6	9,4	9,3	9,4	9,8	10,9	11,6	9,8
2-Kuzey Afrika	5,4	5,9	6,2	6,6	6,2	5,0	6,2	7,3	4,4	3,8
3-Diğer Afrika	2,6	2,7	2,5	2,7	2,6	2,7	2,0	2,7	2,4	1,8
4-Kuzey Amerika	5,2	4,9	4,6	4,3	4,4	4,0	3,7	3,5	3,6	4,2
5-Orta Amerika ve Karayipler	0,6	0,6	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5
6-Güney Amerika	0,8	0,9	1,2	1,4	1,4	1,4	1,1	0,7	0,7	0,5
7-Yakın ve Orta Doğu	22,0	21,6	22,5	23,4	27,8	20,7	20,5	18,8	19,3	14,1
8-Diğer Asya	6,8	7,2	7,4	7,9	6,9	7,6	7,5	6,6	5,4	4,9
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,5	1,1	0,8
D-Seçilmiş ülke grupları										
1-OECD Ülkeleri	54,3	52,4	48,6	45,2	43,5	49,7	50,4	51,1	50,3	57,5
2-EFTA Ülkeleri	2,3	4,3	2,4	1,1	1,7	1,4	2,1	4,2	2,5	1,2
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	9,2	10,1	12,5	13,4	12,3	13,2	12,7	12,0	15,8	15,6
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	6,7	6,7	7,4	7,8	10,9	6,9	6,7	5,8	4,7	4,4
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	5,4	7,3	9,9	11,1	9,9	9,9	9,0	7,8	9,8	8,8
6-Türk Cumhuriyetleri	2,8	3,7	4,5	4,6	3,8	3,7	3,4	3,3	2,8	2,7
7-İslam İşbirliği Teşkilatı	28,9	29,7	30,9	32,5	36,2	27,7	28,5	28,0	24,7	18,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Çizelge A.15: Ülke gruplarına göre yıllık ihracat, bir önceki yıla göre değişim (%)

Ülke grubu	Değişim (%)									
	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Toplam	-0,9	-8,7	3,8	-0,4	13,0	18,5	11,5	-22,6	23,1	25,4
A-Avrupa Birliği (AB 28)	6,8	-6,6	8,7	6,1	-5,1	18,2	12,1	-25,9	4,9	26,2
B-Türkiye Serbest Bölgeleri	-4,5	-16,0	-5,9	5,1	-9,8	22,1	6,5	-34,9	2,2	-0,8
C-Diğer ülkeler	-7,1	-10,2	0,6	-4,9	30,1	18,5	11,2	-18,9	49,9	26,6
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	-31,1	-6,9	6,8	0,3	11,2	14,5	0,2	-27,7	46,4	35,4
2-Kuzey Afrika	-9,1	-12,6	-2,8	6,3	40,9	-4,6	-5,3	26,8	45,2	30,1
3-Diğer Afrika	-6,9	-1,9	-2,6	4,9	7,7	60,9	-17,6	-14,7	65,0	32,5
4-Kuzey Amerika	4,8	-3,1	10,8	-1,2	22,0	28,7	18,5	-25,5	5,7	-16,5
5-Orta Amerika ve Karayipler	-0,3	-9,5	-6,6	30,5	22,9	4,7	-3,8	-25,0	51,0	0,1
6-Güney Amerika	-16,4	-29,3	-12,9	-2,9	19,1	48,7	82,6	-24,8	75,5	50,8
7-Yakın ve Orta Doğu	0,7	-12,1	-0,5	-16,2	52,0	19,9	21,4	-24,5	68,6	33,3
8-Diğer Asya	-6,0	-11,1	-3,5	13,6	3,7	18,9	28,0	-5,2	35,3	32,6
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	18,8	3,2	11,4	9,8	2,0	19,4	11,3	-16,9	27,0	4,8
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	43,9	-54,1	54,5	41,7	-35,7	61,1	-81,9	-60,4	65,3	345,2
D-Seçilmiş ülke grupları										
1-OECD Ülkeleri	2,7	-1,7	11,6	3,6	-1,2	16,9	9,9	-21,3	7,7	18,3
2-EFTA Ülkeleri	-47,3	63,4	128,4	-36,1	37,8	-21,9	-44,3	32,9	145,6	11,7
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	-10,4	-25,9	-3,3	8,4	5,8	22,9	17,8	-41,2	24,3	44,9
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	0,4	-18,4	-1,5	-28,2	78,3	22,0	28,1	-4,8	32,9	40,7
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	-26,7	-32,3	-7,7	12,3	12,7	30,0	29,3	-38,5	37,0	43,4
6-Türk Cumhuriyetleri	-24,5	-25,6	2,9	18,3	15,9	28,5	15,3	-9,3	30,4	45,1
7-İslam İşbirliği Teşkilatı	-3,5	-12,1	-1,5	-10,6	47,9	15,0	13,4	-12,2	60,5	35,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Çizelge A.16: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat

Ülke grubu	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Toplam	198.618.235	207.234.359	242.177.117	251.661.250	236.545.141	240.841.676	185.544.332	140.928.421	201.963.574	170.062.715
A-Avrupa Birliği (AB 28)	77.501.203	78.681.346	88.783.651	92.457.992	87.657.462	91.439.406	72.391.053	56.616.302	74.513.444	68.472.309
B-Türkiye Serbest Bölgeleri	1.434.892	1.227.213	1.260.771	1.267.869	1.045.827	1.038.057	878.447	965.287	1.334.250	1.223.729
C-Diğer ülkeler	119.682.141	127.325.800	152.132.695	157.935.389	147.841.852	148.364.213	112.274.832	83.346.833	126.115.880	100.366.676
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	21.906.906	28.111.593	36.367.325	41.319.229	37.206.446	35.668.228	30.101.101	25.779.110	44.090.824	34.176.070
2-Kuzey Afrika	3.200.795	3.006.965	3.435.769	3.508.479	3.308.343	3.342.055	3.098.091	2.237.693	3.535.990	2.285.434
3-Diğer Afrika	2.154.733	2.092.386	2.502.192	2.522.630	2.613.447	3.424.658	1.725.916	1.700.198	2.060.486	2.821.104
4-Kuzey Amerika	11.930.767	12.070.505	13.834.992	13.952.865	15.084.268	17.345.670	13.234.069	9.513.149	13.404.016	9.032.926
5-Orta Amerika ve Karayipler	967.028	1.039.522	1.123.835	1.362.167	1.069.126	903.455	622.763	475.745	560.444	448.291
6-Güney Amerika	4.092.086	3.661.117	3.934.733	3.665.676	4.079.580	4.500.367	2.942.329	2.286.192	3.259.762	2.671.179
7-Yakın ve Orta Doğu	13.760.750	13.574.630	20.480.465	22.214.051	21.410.008	20.439.413	13.010.828	7.133.985	13.145.164	10.148.760
8-Diğer Asya	54.257.039	53.339.448	56.162.293	54.648.319	49.602.022	53.143.945	40.343.434	28.748.748	37.616.399	33.658.278
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	654.628	608.577	637.678	1.318.247	861.022	806.922	493.033	647.843	876.169	671.742
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	6.757.409	9.821.057	13.653.413	13.423.725	12.607.589	8.789.500	6.703.268	4.824.170	7.566.626	4.452.892
D-Seçilmiş ülke grupları										
1-OECD Ülkeleri	100.923.436	101.502.395	116.518.208	124.206.736	113.723.573	121.327.626	94.162.761	72.965.024	98.891.370	88.191.315
2-EFTA Ülkeleri	3.161.772	3.137.859	5.716.743	10.652.294	5.238.265	5.845.716	4.002.407	2.780.569	6.217.519	5.774.587
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	24.183.105	31.525.224	40.926.921	41.270.643	41.509.519	38.770.165	32.979.705	27.686.923	45.066.639	34.664.724
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	7.739.664	9.310.425	13.443.503	14.802.005	16.429.472	17.305.837	11.607.394	6.009.259	12.184.213	9.827.960
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	20.728.847	27.152.409	33.085.484	34.000.176	35.248.191	33.159.169	28.908.734	24.757.453	41.052.391	30.828.944
6-Türk Cumhuriyetleri	2.604.880	2.687.976	2.997.231	3.600.058	3.558.042	3.642.096	2.923.668	1.872.138	3.242.055	2.525.102
7-İslam İşbirliği Teşkilatı	23.178.330	22.406.807	29.107.197	32.074.294	31.690.284	31.417.773	22.200.530	13.357.101	22.051.265	17.354.351

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Çizelge A.17: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat, toplam içindeki payı (%)

Ülke grubu	Pay (%)									
	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
A-Avrupa Birliği (AB 28)	39	38	37	37	37	38	39	40	37	40
B-Türkiye Serbest Bölgeleri	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1
C-Diğer ülkeler	60	61	63	63	63	62	61	59	62	59
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	11	14	15	16	16	15	16	18	22	20
2-Kuzey Afrika	2	1	1	1	1	1	2	2	2	1
3-Diğer Afrika	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
4-Kuzey Amerika	6	6	6	6	6	7	7	7	7	5
5-Orta Amerika ve Karayipler	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
6-Güney Amerika	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2
7-Yakın ve Orta Doğu	7	7	8	9	9	8	7	5	7	6
8-Diğer Asya	27	26	23	22	21	22	22	20	19	20
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	3	5	6	5	5	4	4	3	4	3
1-OECD Ülkeleri	51	49	48	49	48	50	51	52	49	52
2-EFTA Ülkeleri	2	2	2	4	2	2	2	2	3	3
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	12	15	17	16	18	16	18	20	22	20
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	4	4	6	6	7	7	6	4	6	6
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	10	13	14	14	15	14	16	18	20	18
6-Türk Cumhuriyetleri	1	1	1	1	2	2	2	1	2	1
7-İslam İşbirliği Teşkilatı	12	11	12	13	13	13	12	9	11	10

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Çizelge A.18: Ülke gruplarına göre yıllık ithalat, bir önceki yıla göre değişim (%)

Ülke grubu	Değişim (%)									
	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Toplam	-4	-14	-4	6	-2	30	32	-30	19	22
A-Avrupa Birliği (AB 28)	-1	-11	-4	5	-4	26	28	-24	9	15
B-Türkiye Serbest Bölgeleri	17	-3	-1	21	1	18	-9	-28	9	30
C-Diğer ülkeler	-6	-16	-4	7	0	32	35	-34	26	27
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	-22	-23	-12	11	4	18	17	-42	29	33
2-Kuzey Afrika	6	-12	-2	6	-1	8	38	-37	55	36
3-Diğer Afrika	3	-16	-1	-3	-24	98	2	-17	-27	26
4-Kuzey Amerika	-1	-13	-1	-8	-13	31	39	-29	48	30
5-Orta Amerika ve Karayipler	-7	-8	-17	27	18	45	31	-15	25	34
6-Güney Amerika	12	-7	7	-10	-9	53	29	-30	22	25
7-Yakın ve Orta Doğu	1	-34	-8	4	5	57	82	-46	30	17
8-Diğer Asya	2	-5	3	10	-7	32	40	-24	12	31
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	8	-5	-52	53	7	64	-24	-26	30	68
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	-31	-28	2	6	43	31	39	-36	70	-20
1-OECD Ülkeleri	-1	-13	-6	9	-6	29	29	-26	12	18
2-EFTA Ülkeleri	1	-45	-46	103	-10	46	44	-55	8	28
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	-23	-23	-1	-1	7	18	19	-39	30	28
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	-17	-31	-9	-10	-5	49	93	-51	24	22
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	-24	-18	-3	-4	6	15	17	-40	33	34
6-Türk Cumhuriyetleri	-3	-10	-17	1	-2	25	56	-42	28	31
7-İslam İşbirliği Teşkilatı	3	-23	-9	1	1	42	66	-39	27	27

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZGEÇMİŞ

Büşra Dilruba ÇOLAK

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum Tarihi : 14.07.1989

Doğum Yeri : İstanbul

E-mail : dilruba.colak@gmail.com

Telefon : 0 (532) 456 59 39

İkametgah : Florya-İstanbul

EĞİTİM

2016-2018 : İstanbul Aydın Üniversitesi Uluslararası İktisat Yüksek Lisansı

2010-2013 : Eskişehir Anadolu Üniversitesi , İktisat Fakültesi

2011-2012 : İAÜ Dış Ticaret ve Avrupa Birliği

2010-2011 : Wrocław School Of Banking Finans

2008-2010 : İAÜ Uluslararası Lojistik

Bilgisayar Bilgisi

Office 2003, Word, Powerpoint, Adobe Photoshop

SERTİFİKA

Billok Anadolu Bil MYO Uluslararası Lojistik

Ülkemizde Dış Ticaret, Dış Ticaret'te Lojistiğin Yeri Billok Anadolu Bil MYO
Uluslararası Lojistik

Lojistik Zirvesi Elegans Danışmanlık

Adobe Photoshop CS3 2012

Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Ekonomi Zirvesi

İS TECRÜBESİ

- 2013 Şubat - Devam : Çolak Tekstil Üretim San. İç Ve Dış Tic. Aş. Yönetici
2011 Haziran -2013 Şubat : Turkcell Yetkili Bayii Sorumlusu
2010 Eylül-2011 Haziran : Doruk Organizasyon, Turkcell
2009 Ekim -2010 Ocak : Manpower – Atatürk Hava Limanı İstatistik Çalışma
2008 Eylül – 2008 Ekim : İstanbul Aydın Üniversitesi Öğrenci İşleri
2008 Temmuz-2008 Eylül : İAÜ, Halkla İlişkiler ,Tercih Danışmanlığı

REFERANSLAR

Prof. Dr. Ahmet Sedat AYBAR

Prof. Dr. Aysu İNSEL

Doç. Dr. Tefik Mesut EREN